

AD NOTAM

Notářský časopis

Vydává
Notářská komora ČR
v nakladatelství
C. H. Beck

Z obsahu

K. Eliáš, **Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník**

J. Fleischer, **Přechod práv a povinností notáře jako správce majetku podle § 3 odst. 2 NotŘ**

K. Schelle, I. Schelleová, **Kapitola z dějin notářství**

Nejvyšší soud České republiky: **Prodej věci oprávněným držitelem. Držitel, detentor a vlastnická žaloba**

Městský soud v Praze: **K platnosti závěti, kterou spoluvlastník nemovitosti zřizuje věcné břemeno**

strany 97–120

27. října 2003

9. ročník

5/2003

C. H. BECK Praha

AD NOTAM

Číslo 5/2003

OBSAH

Články

K. Eliáš: Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník 97

Diskuse

J. Fleischer: Přechod práv a povinností notáře jako správce majetku podle § 3 odst. 2 NotŘ 104
P. Baudyš: Odstoupení od smlouvy a jiné přechody 105
T. Oulík: O notářích, sazbách a komputizaci 107

Ze zahraničí

M. Foukal: 6. zasedání Hexagonály v Brijuni (Chorvatsko) 108
B. Hallada: Vltava–Dunaj 2003 110
L. Leszay, L. Vlasáková: Notářská hospitace v Německu 110

Z dějin notářství

K. Schelle, I. Schelleová: Kapitola z dějin notářství . 111
J. Kozelka: Dějiny notářství v Chorvatsku a Estonsku 114

Soudní rozhodnutí

Nejvyšší soud České republiky: Prodej věci oprávněným držitelem. Držitel, detentor a vlastnická žaloba. 116
Městský soud v Praze: K platnosti závěti, kterou spoluvlastník nemovitosti zřizuje věcné břemeno . 118

Inhalt 120

Table des matières 120

Notářská komora České republiky

pořádá v souvislosti s blížícím se vstupem České republiky do Evropské unie celostátní **seminář** na téma

„Notář v Evropské unii – souvislosti – výzvy – chování odpovídající službě – stavovská politika“.

Za účasti hostů bude seminář lektorovat Dr. Klaus Woschnak, notář, prezident Rakouské notářské komory a člen Stálé rady Mezinárodní unie latinského notářství.

Seminář se uskuteční dne **27. 11. 2003** v Hradci Králové.

Notářským kancelářím bude zaslána podrobnější informace s přihláškami.

Vedoucí redaktor:

JUDr. Svatopluk Procházka

Redaktor:

Mgr. Jakub Adam

Adresa redakce:

Řeznická 17, 110 00 Praha 1,
tel. 225 993 959, 225 993 969
fax 225 993 950

Redakční rada:

JUDr. Petr Bílek
JUDr. Jiřík Fleischer
JUDr. Martin Foukal
JUDr. Ondřej Holub
JUDr. Václav Kouba
Doc. JUDr. Jiří Mikeš
JUDr. Svatopluk Procházka
JUDr. Karel Wawerka

Vydává:

Notářská komora ČR se sídlem Ječná 11, 120 00 Praha 2,
tel. 224 921 258, 224 921 126, tel./fax 224 919 192, 224 919 266,
e-mail: notarkom@mbox.vol.cz, http://www.notarkom.cz,
v nakladatelství C. H. Beck

**Časopis vychází šestkrát ročně. Předplatné na rok 2003
Kč 700,-, jednotlivá čísla Kč 120,-.**

Objednávky přijímá, administraci a distribuci předplatného a prodej jednotlivých čísel zajišťuje nakladatelství C. H. Beck, Řeznická 17, 110 00 Praha 1.

Přetisk a jakékoliv jiné šíření časopisu nebo jeho jednotlivých součástí lze pouze se souhlasem vydavatele.

Z obsahu každého čísla časopisu je pořizována databáze anotací pro softwarovou aplikaci EPIS - Ekonomickoprávní informační servis, INZAG, k. s., Kostelní 8, 370 04 České Budějovice. Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt č. j. 5082 ze dne 26. ledna 1995.

Distribuci a předplatné pro Slovenskou republiku zabezpečuje Magnet-Press Slovakia s. r. o., Teslova 12, P. O. Box 169, 830 00 Bratislava 3, tel./fax.: 07/44 45 45 59 - předplatné, tel./fax.: 07/44 45 46 28 - administrátiva, e-mail: magnet@press.sk

ISSN 1211-0558

MK ČR 7049

Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník

Prof. Dr. JUDr. Karel Eliáš*

I. Úvodem

U postupně vznikajícího nového občanského zákoníku jsou zatím v návrhu dokončeny části první (obecná), druhá (rodinné právo) a třetí (absolutní majetková práva). Dokončené části návrhu zahrnují co do počtu přibližně 1350 paragrafů. Vzhledem k tomu, že má být napsána ještě čtvrtá část návrhu (relativní majetková práva) o obligacích a část pátá zahrnující ustanovení společná, přechodná a závěrečná, ukazuje se jako správný předpoklad, že celý kodex může mít asi kolem 2300 až 2500 ustanovení.¹

Výraz *dokončené* části chápeme s rezervou. Text je zatím třeba brát nikoli jako to, co bude zítra vytištěno ve Sbírce zákonů, nýbrž jako pracovní materiál, který má být podroben klidné, věcné diskusi a hledání řešení co možná nejlepších. Tomu má sloužit nejen výměna názorů v odborném tisku, ale také komisionální projednávání jednotlivých částí návrhu na Ministerstvu spravedlnosti, při němž se v prvním čtení posuzuje hlavně věcná správnost jednotlivých navržených řešení a jejich soulad se schváleným věcným záměrem; v druhém čtení pak (jež ovšem dosud nebylo zahájeno) půjde zejména o formální přesnost.

Proto je třeba brát s rezervou i zatímní údaj o 1350 paragrafech. Při komisionálním projednávání se některá ustanovení vypouštějí či naopak doplňují, jiná rozčleňují do více paragrafů, takže jejich počet rozhodně není pevně dán.

Předložený příspěvek si klade za cíl seznámit čtenáře Ad notam poněkud podrobněji s koncepcí navržené úpravy dědění v novém občanském zákoníku, s návrhem úpravy nejdůležitějších institutů a základních normativních konstrukcí dědického práva i s hlavními důvody zaměření návrhu.

Časový tlak na přípravu nového občanského zákoníku je značný. Při vědomí faktu, že se práce tohoto druhu nedá úspěšně, věnuji při přípravě návrhu soustředěnou pozornost v té míře, jaké jsem schopen, práci na návrhu textace paragrafového znění. Uvědomuji si velmi dobře, že o každém dílčím institutu dědického práva lze napsat monografickou studii opřenou o důkladné komparativní srovnání a promítnout ji do důvodové zprávy. Předpokládám, že laskavý čtenář pochopí, že to není z časových důvodů možné a že všechny relevantní výsledky studia k dílčím otázkám nelze literárně zpracovat nebo do-

konce průběžně publikovat. Příprava návrhu zákonného textu je sama o sobě velmi pracná; nelze při ní postupovat způsobem - bohužel příznačným pro naši aktuální legislativu - při němž má dodržení úředně stanovených termínů přednost před kvalitou výsledku a normativní konstrukce se pší narychlo, vypouští se, co se zdá složité nebo čemu se nerozumí, a výsledek se na poslední chvíli narychlo projednává, dopracovává a upravuje. Jediným očekávatelným efektem, jehož lze touto cestou dosíci, je *dekonstrukce právního řádu*.² Bylo by jistě zpozdilé postupovat při přípravě občanského kodexu právě naznačeným způsobem. To z toho důvodu, že bychom se brzy dočkali překotných novelizací výsledku (sami v tom směru máme praktickou zkušenost s obchodním zákoníkem z roku 1991). Občanský zákoník má upravit soukromoprávní poměry s platností pro několik příštích generací. Je důležité, aby tak učinil v kvalitě garantující jeho stabilitu. Jistěže nelze hledět na žádný kodex jako na něco posvátného, rigidního, nedotknutelného. I velké a slavné zákoníky jsou čas od času zasahovány novelami, dokonce i ty nejmodernější. Kdo si dnes otevře italský, nizozemský nebo québecký kodex, přesvědčí se o tom sám. Je to důsledek překotného vývoje informační a konzumní společnosti. Jde ale také na straně jedné o kvalitu, četnost a rozsah těchto novel a na druhé straně - a především - o zachování myšlenkové podstaty celku.

II. Východiska

1. Stručné srovnání

Poměříme-li úpravu dědického práva v našem občanském zákoníku s úpravami ve standardních kodexech náležejících do oblasti kontinentální evropské kultury, zarazí nás na první pohled nápadný nepoměr mezi pozorností, kterou otázkám dědění věnují tyto zákoníky, a mezi záběrem naší zákonné úpravy.

Rakouský občanský zákoník (ABGB) upravuje dědické právo v § 531 až 824. (Shodně občanský zákoník Lichtenštejnska.) Německý občanský zákoník (BGB) v § 1922 až 2385. Švýcarský občanský zákoník (ZGB) v čl. 457 až

* Autor je vedoucím katedry obchodního práva Právnické fakulty Západočeské univerzity v Plzni a vědeckým pracovníkem Ústavu státu a práva Akademie věd ČR v Praze.

¹ Pro srovnání - jakkoli je lze brát jen orientačně, protože předmět úpravy normativních textů a strukturace jejich jednotlivých ustanovení jsou v různých kodexech rozličné: polský občanský zákoník má zhruba 1100 ustanovení, ruský 1200, rakouský 1500, švýcarský (spolu se zákonem o obligacím právu) 2200, francouzský 2300, německý 2400, italský 3000, občanský zákoník Québecu téměř 3200, nizozemský přes 5000.

² Srov. co o tom píše aktuálně *Holländer, P.* Ústavněprávní argumentace. Praha: Linde, 2003, str. 11 a násled.

640. Francouzský Code civil (CC) v čl. 718 až 1100.³ Občanský zákoník Québecu (CCQ) v čl. 613 až 898. Italský občanský zákoník (C.c.) v čl. 456 až 809. Nizozemský občanský zákoník (N.W.B.) v čl. 877 až 1176 čtvrté knihy.⁴ Ruský občanský zákoník (GK) v čl. 1110 až 1185. Polský občanský zákoník (KC) v čl. 922 až 1088.

Jen z tohoto přehledu je vidět, že naše dědické právo, jehož úpravě věnuje občanský zákoník 36 paragrafů, je proti zavedeným západoevropským kodifikacím, které stejné úpravě pravidelně věnují ustanovení několik set,⁵ rozsahem hluboce poddimenzováno, a dokonce i proti relativně stručné úpravě ruského zákoníku⁶ je sotva poloviční. Postupná minimalizace naší úpravy dědického práva (občanský zákoník z roku 1950 jí věnoval na 50 ustanovení, zákoník z roku 1964 ve své původní verzi 28) je také předmětem kritických stanovisek literatury.⁷

Pozornost, s níž se významné občanské zákoníky kontinentálního okruhu zaměřují na úpravu dědění, je podmíněna tím, že se jedná o úpravu neobyčejně významnou jak vzhledem k přirozené úctě k zemřelému člověku a respektu k jeho posledním přáním, která případně projevil, tak také z hlediska úpravy nabývání vlastnictví právním nástupnictvím a úpravy dědické sukcese vůbec.

2. Zásady dědického práva

Se znalostí věci bylo nedávno konstatováno,⁸ že principy, z nichž se naše platné dědické právo odvozuje, mají svůj základ v koncepci přijaté zákoníkem č. 141/1950 Sb.⁹ a že se výrazně odlišují od zásad, na nichž stojí tradiční středoevropské kodifikace, typicky rakouská, německá, švýcarská, ale i některé další. Pojetí platného občanského zákoníku je stále co do základu marxistické (materialistické), o zůstavitele se po jeho smrti vůbec nezajímá, protože jako mrtvý člověk je již bez významu a jeho podmínky, přání a příkazy jsou bez právních následků (§ 478 ObčZ).

Zásady dědického práva formuloval s pozoruhodným nadhledem před bezmála sto lety *Emanuel Tilsch* ve své zásadní vědecké práci.¹⁰ Z jeho díla lze v mnohém vyjít i dnes.

1. První zásadu dědického práva reprezentuje *princip zachování hodnot*. Zařízení dědického práva navazují na institut soukromého vlastnictví a předpokládají hospodářský a právní pořádek na soukromém vlastnictví založený. Zemře-li vlastník, je třeba vyřešit další osud jeho vlastnictví, neboť to, co mu patří, s ním není v našem civilizacím prostředí pohřbíváno nebo spalováno, ani to není přenecháno k volné okupaci. Otázka: co s věcmi? komu patří? je otázkou, na niž odpovídá právě dědické právo. Brzy nejde jen o věci, nýbrž i o obligace, při nichž se nejedná pouze o ty hodnoty, které zůstavitel dobyl pro sebe (jeho pohledávky), ale i o hodnoty náležející zůstavitelovým věřitelům, u nichž nelze připustit, aby je ztratili tím, že by dluhy smrtí dlužníka pomínuly. Zvláštní význam nabývají v industriální a v informační společnosti předměty vlastnictví bez hmotné podstaty, zvláště práva k průmyslovému a jinému duševnímu vlastnictví, dokonce i takové hodnoty, jež mezi živými samostatně převádět nelze.¹¹ Princip zachování hodnot sleduje mezi-generační solidaritu, sledování cílů přesahujících délku jednoho života a právní a hospodářský pořádek i kontinuitu.¹²

2. Uvedená zásada se odráží v *principu přechodu na jednotlivce*. Hledisko zachování hodnot by bylo naplněno i při jejich přechodu na veřejnoprávní entitu, jež jimž byl zůstavitel členem (obec, stát).¹³ Individualistické pojetí dědického práva bylo vždy předmětem diskusí, periodicky vystupujících v různých dějinných vlnách (zejména od 18. stol.). Mezi individualistickým a kolektivistickým principem kolísaly i komunistické právní doktríny.¹⁴ Socialistické zákoníky sice nešly tak daleko,¹⁵ aby individualistický princip úplně popřely, ale podstatně zúžily jeho uplatňování: vyloučením určitých předmětů z vlastnictví soukromých osob vůbec, faktickým rozšířením přechodu pozůstalosti na stát cestou odumrti – totiž redukcí okruhu dědiců, jimž svědčí zákonná posloupnost – také vyloučením úpravy privilegovaných testamentů atp.¹⁶ Princip přechodu na jednotlivce dává smysl zůstavitelově péči o vlastní majetek, nabádá jej k produktivní činnosti a spořivosti vzhledem k vědomí, že jeho majetek po jeho smrti připadne osobám jemu blízkým.

³ Francouzské dědické právo upravuje první a druhý titul III. knihy CC. Druhý titul (čl. 893 až 1100), nazvaný „O darování a testamentech“ (*Des donations entre vifs et des testaments*) se však netýká jen dědění, což je podmíněno specifickou systematikou této kodifikace.

⁴ Je třeba vzít v úvahu, že s touto úpravou má věcnou souvislost i úprava v třetí knize N.W.B., obsahující obecnou část úpravy majetkových práv.

⁵ Např. ZGB a KC téměř 200, ABGB, N.W.B. a CCQ přibližně 300, C.c. přibližně 350, BGB zhruba 450.

⁶ Upozornit je třeba na to, že mechanické srovnání je do jisté míry zkrslující, protože nezohledňuje určité aspekty legislativní techniky v jednotlivých státech, zejména co do objemu jednotlivých zákonných ustanovení. Pro některé z uvedených kodexů je typické, že člení paragrafy nebo články do odstavců velmi málo (typickým příkladem je ABGB), pro jiné je naopak příznačná jejich rozsáhlá strukturace do tří, čtyř, pěti i více odstavců (v tom směru je typický právě GK), takže co jeden kodex upraví v jednom paragrafu (článku) o pěti odstavcích, upraví jiný zákoník v pěti paragrafech.

⁷ *Mikeš, J. – Muzikář, L.* Dědické právo. Praha: Linde, 2003, str. 5–6.

⁸ *Mikeš, J.*, viz dílo cit. v pozn. 7, str. 9 a násl.

⁹ *Petrželka, K.* Nové československé právo dědické in *Knapp, V. et al.* K otázkám nového občanského práva. Praha: Orbis, 1950, str. 57 a násl. formuluje zásady, na nichž stojí úprava dědění v občanském zákoníku z roku 1950 takto: 1. Dědické právo nebude pomocným nástrojem vykořisťování člověka člověkem, protože soukromé vlastnictví výrobních prostředků (a tedy i jejich dědění) je vyloučeno. 2. Úkolem dědického práva je posilovat vztahy založené manželstvím a rodinou. 3. Proto je dědické právo funkčně vázáno na právo rodinné, nikoli na právo věcné. 4. Zařazení zákonné úpravy na konec občanského zákoníku vyjadřuje, že dědické právo jen navazuje na zákonná ustanovení regulující majetkoprávní vztahy občanů.

¹⁰ *Tilsch, E.* Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Praha: Sborník věd právních a státních, 1905, str. 9 a násl.

¹¹ Např. firma, goodwill, klientela atd.

¹² Naše právo redukuje uplatnění této zásady zejména v § 579 ObčZ, kde se mj. spojuje se smrtí věřitele zánik práva na zadostiučinění v penězích, na bolestné a na ztížení společenského uplatnění (dokonce i za situace, že je dlužník vůči věřiteli uznal, anebo že byla zažalována nebo dokonce i přisouzena), tj. v záběru, který je ve středoevropských a západoevropských právních systémech hodně neobvyklý.

¹³ Tyto tendence jsou patrné v někdejším sovětském právu. Důsledný v tom směru byl dekret ze 4. 5. 1918, o němž je řeč dále. Občanský zákoník RSFSR z roku 1922 v čl. 418 připouštěl, že zůstavitel může zavěti povolat jen ty dědice, jimž svědčí zákonná posloupnost, a kromě nich ještě stát a státní organizace nebo organizace stranické či odborové.

¹⁴ Tak v někdejším sovětském Rusku nebylo do roku 1922 dědění ze závěti vůbec připuštěno, později se po určitou dobu dovolovalo platně pořádit testamentem jen ve prospěch dědiců uvedených v zákoně, nebo v případech, kdy nebyli zákonní dědici.

¹⁵ Upozornit však lze na sovětský dekret ze 4. 5. 1918, který v čl. 1. stanovil: „Zrušuje se dědění jak ze zákona, tak i ze závěti. Po smrti majitele stává se jeho majetek (movitý i nemovitý) státním vlastnictvím Ruské sovětské federativní socialistické republiky.“

¹⁶ Např. občanský zákoník RSFSR z roku 1922 připouštěl až do roku 1926 dědění jen do limitu 10 tis. rublů. Srov. *Genkin, D. M. et al.* Dějiny sovětského občanského práva 1917–1947. Praha: Orbis, 1952, str. 440–446.

3. Pro dědické právo má značný význam *volnost zůstavitele ve volbě dědice*. Teoreticky možné (a všechny uvedené možnosti se historicky uplatnily) je určení dědice zákonem, zůstavitelem nebo osobou třetí. Moderní společnosti vycházejí z kombinace úprav zákonné dědické posloupnosti a dědění podle posledního pořízení. Není jednoduché zodpovědět otázku, který z obou způsobů preferovat – zda princip zákonné posloupnosti (princip nucenosti, objektivní), anebo princip pořizovací volnosti (princip subjektivní) – a při hledání odpovědi se nelze uchýlit k ideologizující floskuli, že preference dědění ze zákona byla produktem komunismu.¹⁷ Důvody vedoucí pro i proti těmto principům zvažovala řada vynikajících osobností (z filosofů jmenujme alespoň *J. S. Milla*, z právníků *R. von Jheringa*). Různé názory na tuto otázku a různé historické zkušenosti s jejím řešením se odrážejí i v úpravě jednotlivých dědických soustav.¹⁸ Námitky proti doktríně pořizovací volnosti jsou vznášeny z různých stanovisek, ale jejich podstata je v argumentu, že se tím narušuje zákonná posloupnost dědiců. Proto je konvenční přístup novodobého civilního zákonodárství ten, že se přiklání jednoznačně ve prospěch pořizovací volnosti, omezuje ji však ve prospěch nepominutelných dědiců. To se děje buď tak, že určitá část pozůstalosti musí být zachována zákonným dědicům (příkladem je *réservé* francouzského dědického práva), anebo s využitím institutu povinného dílu (*Pflichtteil* v právu německy mluvících zemí, *zachowek* v polském právu).

4. *Princip rovnosti* je výrazem novějších tendencí zejména v úpravě zákonné posloupnosti dědiců. Pozůstalost má být mezi dědici téže skupiny rozdělena rovnoměrně. Zákonná posloupnost nepreferuje dědice podle pohlaví, prvorozenství, původu apod., jak to typicky činily právní úpravy středověké. Opačný přístup (princip koncentrace) sleduje soustředění zůstavitelova jmění v jedné ruce. Princip rovnosti dědiců neplatí snad nikde absolutně, protože je modifikován zásadou pořizovací volnosti. Ve střeoevropských právních systémech se však projevuje v tom, že dědic je dědicem s tímž právním postavením, ať již je povolán závětí, smlouvou nebo zákonem.

5. Princip rovnosti se vztahuje k osobám dědiců. Naproti tomu *princip univerzální sukcese* se týká přecházejícího zůstavitelova jmění (pozůstalosti). Např. ruský GK tento princip vyjadřuje v čl. 1110 odst. 1: „*Děděním přechází jmění zemřelého na další osoby způsobem univerzálního právního nástupnictví, tedy beze změny jako jediný celek a v jeden a týž okamžik.*“ ZGB v čl. 560¹ ještě lapidárněji: „*Z moci zákona nabývají dědici pozůstalost smrti zůstavitele jako celek.*“ Důsledek principu univerzální sukcese je, že pozůstalost přechází na dědice vcelku – nikoli v jednotlivostech¹⁹ – a je-li dědiců víc, pak se přechod pozůstalosti děje podle podílů. V konvenčních právních systémech není dědicem ten, komu z pozůstalosti připadla jen jednotlivá věc (což je možné s využitím odkazu). Princip univerzální sukcese se promítá i co do přechodu zůstavitelových dluhů. Přecházejí-li na dědice v neomezeném rozsahu zůstavitelova aktiva (majetek), přecházejí na něho v neomezeném rozsahu i zůstavitelovy dluhy. Tvrdost tohoto dopadu jednotlivé právní úpravy zmírňují. Typické je v tomto směru rakouské právo s úpravou podmíněné přihlášky k dědictví (výhrada inventáře; § 802 ABGB).

6. Další zásadu dědického práva přesně vyjadřuje nizozemský občanský zákoník v čl. 1091 čtvrté knihy: „*Ni-*

kdo není povinen přijmout pozůstalost, která mu napadla.“

Princip volnosti dědice dědictví přijmout má ve své čisté římskoprávní podobě výraz v tom, že se osoba označená za dědice nestává dědicem *ipso iure*. Vyžaduje se, aby dědic projevil vůli dědictví nabýt. To se děje výslovným projevem vůle dědictví přijmout. Typické je to pro právo rakouské (§ 799 ABGB).²⁰ Tomuto principu se říká *adiční*. Rakouské právo v tom směru recipovalo základní myšlenku římského práva, byť s tou modifikací, že *právo na dědictví* dědic nabývá již zůstavitelovou smrtí, takže toto právo přechází na jeho dědice, i když zemře ještě před podáním přihlášky. To v římském právu nebylo.

Respekt k volnosti dědice rozhodnout se, zda dědictví přijme, však projevují i právní řády vycházející z jiné konstrukce. Podle jejich úpravy dědic sice nabývá dědictví *ipso iure* (smrtí zůstavitele), může je však v určité lhůtě odmítnout (typické je v tom směru právo francouzské nebo německé). Touto cestou se po roce 1950 vydalo i naše dědické právo. Řešení je racionální v tom, že nabytí dědictví (stejně jako jiné otázky civilního práva) má být v zákoně upraveno se zřetelem k tomu, co je ve skutečném životě častější – a obvyklý případ je takový, že dědic dědictví přijme, nikoli, že je odmítne.²¹

7. Smrt člověka zasáhne jeho majetkové poměry vždy prvkem nejistoty. V zájmu dalších – dědiců, ale i osob třetích – a se zřetelem k právní jistotě vůbec (právě proto není možná volná okupace pozůstalosti) vstupuje do těchto poměrů veřejná moc.

Princip úřední ingerence se ve větší či menší míře (poukázat lze na poměrně rozsáhlou úpravu švýcarskou v protikladu vůči francouzské nebo polské) uplatňuje v dědickém právu nejrůznějších států. Známy je příklad rakouské úpravy, podle níž soud ležící pozůstalost dědicům odevzdává, a ti ji nabývají až tímto odevzdáním. Ale i jiné soustavy dědického práva, vycházející z pojetí, že dědic nabývá dědictví *ipso iure* již smrtí zůstavitele, neponechávají veřejnou moc stranou a soudní potvrzení nabytí dědictví, známé z našeho práva, se s různými modifikacemi²² vyskytuje i jinde.

Principy právě uvedené jsou jako hlavní zásady dědického práva v té či oné míře respektovány ve všech kontinentálních evropských úpravách. Z jejich uznání vy-

¹⁷ Už *Aristoteles* měl výhrady k pořizovací volnosti (Politika. Praha: Petr Rezek, 1998, str. 93). Ještě dále šel v odporu proti testovací svobodě *Publius Syrus* formulací pravidla, že dědicové se dědici rodí, nestávají se jimi písemným prohlášením (*beredes gignuntur, non scribuntur*).

¹⁸ Francouzský i québecký zákoník například, podobně jako náš občanský zákoník, předřazují úpravu dědění ze zákona před dědění ze závěti a mezi oběma způsoby právního nástupnictví dokonce terminologicky rozlišují: jen ten, kdo dědí podle zákonné posloupnosti, je *héritier* (čl. 723 CC, 653 CCQ), kdo dědí ze závěti, je *légataire (universel)* (čl. 1003 CC, 732 CCQ) a mezi nástupci obou tříd se rozlišuje i co do jejich právního postavení.

¹⁹ „Dědic vstupuje do práv a povinností svého předchůdce v celém rozsahu, a to bez ohledu na to, zda je o všech právech a povinnostech zemřelého informován. Možnost vyloučit se z tohoto nástupnictví se týká rovněž pouze všech práv a povinností. Dědic si tedy nemůže „vybírat“, která práva a povinnosti po zůstaviteli na něj přejdou a která nikoli.“ *Muzikář, L. in Holub, M. et al. Občanský zákoník. Komentář. Díl I., Praha: Linde, 2003, str. 571.*

²⁰ Z podobného pojetí zásadně vychází např. i právo italské, polské nebo ruské – v tom smyslu, že také tyto úpravy vyžadují *přijetí* dědictví dědicem. Srov. k tomu čl. 470 C.c., čl. 1012 KC a čl. 1152 GK.

²¹ To je argument, použitý v důvodové zprávě k návrhu švýcarského ZGB.

²² Např. podle úpravy polské – čl. 1025 KC – soud potvrdí nabytí dědictví dědicem jen na jeho návrh.

cházi i návrh úpravy dědického práva pro náš nový občanský zákoník. Zároveň je bráno v potaz, že se žádná z nich neuplatňuje absolutně a bezvýjimečně a že jsou z nejrůznějších důvodů (tradicionalních, pragmatických či jiných) různě modifikovány. Pokud jde o věcná řešení, snaží se návrh respektovat tradiční konvenci zavedených úprav, a to se zvláštním zřetelem k středoevropským právním kulturám.

III. Návrh nové úpravy

1. Obecně

Základem pro přípravu občanského zákoníku je jeho věcný záměr, schválený vládou. Jeho podoba je výsledkem postupného a podrobného projednávání na nejrůznějších místech až po orgán stojící na úrovni státní exekutivy na místě nejvyšším. Věcný záměr nového občanského zákoníku reprezentuje základní směrnici pro zpracování návrhu zákoníku a obsahuje hlavní obrysy budoucích normativních řešení. Některá dílčí řešení jsou výsledkem kompromisů, z nichž jedny málo uspokojují zpracovatele, jiné zase vzbuzují nesouhlas někoho jiného. Nicméně závaznost věcného záměru zpochybňovat nehodlám a výhrady, které jsou proti němu dnes znášeny některými z těch, kteří své připomínky neuplatnili včas (či je – což je častější případ – uplatnili neúspěšně), nebo věcný záměr dokonce doporučovali k přijetí, nelze v zásadních směrech akceptovat. Po vystavění budovy bezmála z poloviny nelze překreslovat plány; v této fázi je možné stavbu buď dokončit, anebo rozhodnout o její demolicí a stavět nějakou jinou, ale jako *novou*.

Systematicky je návrh dědického práva zařazen do druhé hlavy třetí části (její první hlava upravuje práva věcná). Důvod je ten, že věcná práva jsou – stejně jako právo dědické – shrnuta do obecné kategorie absolutních majetkových práv.²³ Vychází se tu z pojetí, které kdysi navrhl Viktor Knapp²⁴ a o němž bylo i po dlouhém časovém odstupu řečeno, že se jedná o systematické zařazení „*velmi správně*“, protože „*toto místo dědického práva není odůvodněno jen jeho absolutní povahou, ale i sounáležitostí a bezprostřední obsahovou návazností na věcná práva i na rodinné právo zařazené před ně.*“²⁵

Návrh třetí části občanského zákoníku obsahuje 601 paragrafů, dědickému právu je jich věnováno 216. Hlava o dědickém právu je vnitřně členěna takto:

Díl 1: Právo na pozůstalost

Díl 2: Pořízení pro případ smrti

Oddíl 1: Všeobecná ustanovení

Oddíl 2: Závěť

Pododdíl 1: Obecná ustanovení

Pododdíl 2: Forma závěti

Pododdíl 3: Vedlejší doložky v závěti

Pododdíl 4: Zrušení závěti

Oddíl 3: Dědická smlouva

Díl 3: Odkaz

Oddíl 1: Všeobecná ustanovení

Oddíl 2: Vykládací pravidla o jednotlivých druzích odkazů

Pododdíl 1: Při odkazu věci určitého druhu

Pododdíl 2: Při odkazu určité věci

Pododdíl 3: Při odkazu pohledávky

Pododdíl 4: Při jiných odkazech

Pododdíl 5: Odkaz dětem a příbuzným

Oddíl 3: Nabytí odkazu

Díl 4: Zákonná posloupnost

Díl 5: Povinný díl. Započtení na povinný díl a na dědický podíl

Oddíl 1: Nepominutelní dědicové

Oddíl 2: Vydědění

Oddíl 3: Ochrana nepominutelného dědice

Oddíl 4: Výpočet povinného dílu

Oddíl 5: Započtení na povinný díl a na dědický podíl

Díl 6: Právo některých osob na zaopatření

Díl 7: Přejít na pozůstalost na dědice

Oddíl 1: Dědická přihláška

Oddíl 2: Správa pozůstalosti a její soupis

Oddíl 3: Potvrzení dědictví

Oddíl 4: Rozdělení pozůstalosti

Oddíl 5: Závazky postihující dědice

Díl 8: Zcizení dědictví

Již z tohoto přehledu je vidět, že navržená úprava dědického práva je nejen obsáhlejší než stávající, ale že se v ní objevují některé konvenční instituty²⁶ našemu platnému dědickému právu nyní neznámé (dědická smlouva, odkaz, povinný díl). Je proto vhodné poukázat na některé podrobnosti.

2. Hlavní koncepční rysy návrhu

1. Klíčovými pojmy dědického práva jsou zůstavitel, dědic a pozůstalost.

Pokud se jedná o první dva, v zásadě se vychází z dosavadní úpravy v tom smyslu, že se blíže nerozlišuje mezi zůstavitelem jako člověkem, který zemřel a od něhož se odvíjí dědické nástupnictví, a zůstavitelem jako pořizovatelem závěti. Podobně se terminologicky nerozlišuje mezi presumpčním nebo putativním dědicem a dědicem skutečným, tedy tím, komu dědictví připadlo. Minuciózní terminologická odlišování tohoto druhu nejsou ve standardních úpravách obvyklá a lze mít za to, že smysl vyplyne z kontextu. V osnově se však používá termín „povolovaný dědic“ k označení dědice, kterého zůstavitel povolal v pořízení pro případ smrti.²⁷ Zásadní rozdíl proti

²³ Různé zákoníky zařazují dědické právo do své systematiky rozličným způsobem. ZGB je řadí mezi právo rodinné a práva věcná, podobně C.c. a CCQ, rakouský a lichtenštejnský zákoník se v tomto směru shodují se systematikou našeho návrhu, BGB a zákoníky ovlivněné německou právní kulturou (KC, GK, náš zákoník z roku 1950) věnují dědickému právu svoji poslední část, N.W.B. věnuje 3., 4. a 5. knihu majetkovým právům (dědění upravuje 4. kniha), CC jeho úpravu zařadil do své části třetí, nazvané „O různých způsobech nabytí vlastnictví“ atd.

²⁴ Knapp, V. Předmět a systém československého socialistického práva občanského. Praha: NČSAV, 1959, zejména str. 273 a násl. a 288 a násl.

²⁵ Lazár, J. K některým koncepčním otázkám rekodifikace soukromého práva. Právní praxe, 2001, č. 1–2, str. 93.

²⁶ K tomu viz např. Kouba, V. Úvaha nad některými instituty dědického řízení a dědického práva. Ad notam, 2000, č. 3, str. 73 a násl.

²⁷ Zachován je s ohledem na dávnou tradici i pojem „nepominutelný dědic“, třebaže v dědických soustavách, které řeší ochranu nepominutelného dědice institucionalizací práva na povinný díl (což se zamýšlí zavést i v našem budoucím dědickém právu), fakticky o dědice v pravém smyslu nejde. Bere se ale v úvahu, že jiné označení, byť přesnější, např. „nepominutelný čekatel“, jaké navrhl Svoboda, E. Dědické právo, Praha: Československý kompas 1946, str. 61, by přece jen působilo nevykale.

současnému stavu je v tom, že osnova považuje za (skutečného) dědice jen toho, komu připadne celá pozůstalost nebo podíl z ní, nikoli však jednotlivé majetkové kusy, neboť těch se někomu může dostat jen formou odkazu. Odkazovník není dědicem.

Pozůstalost je vymezena negativně, tj. tak, že nezahrnuje subjektivní práva a povinnosti zakládající se pouze na osobních poměrech zůstavitele (ledaže byly již jako dluh uznány nebo zažalovány). Pojem pozůstalosti je širší než pojem dědictví. Dědictví je majetek, který z pozůstalosti připadne dědici.

2. Zachován je princip, že dědické právo vzniká a že se dědictví nabývá smrtí zůstavitele. Zásadně je nezměněno i pravidlo, že dědit může jen osoba k tomu způsobilá. Dědická nezpůsobilost se spojuje jednak s jednáním v kvalitě úmyslného trestného činu proti zůstaviteli a některým osobám zůstaviteli blízkým (předek, potomek, manžel), jednak se zavrženímhodným činem proti poslední vůli zůstavitele.

3. Z dědění je vyloučen dědic, který dědictví odmítl. Protože odmítnutí dědictví přichází v úvahu jen po zůstavitelově smrti,²⁸ navrhuje se zavést tradiční institut zřeknutí se dědictví již za života zůstavitele, a to smlouvou, kterou presumptivní dědic se zůstavitelem uzavře ve formě veřejné listiny.

4. Poměrně obsáhlý je návrh nové úpravy pořízení pro případ smrti. Vedle závěti má být nově upravena také dědická smlouva. Krom toho osnova zmiňuje i dovětek (kodicil), pro nějž mají platit ustanovení o závěti obdobně.

Pokud se jedná o závět, sleduje návrh zásadní zaměření právní úpravy současné. Více se však bere v úvahu, že charakter závěti je zásadně jiný, než jsou právní jednání *inter vivos*, a že ji nelze vykládat podle interpretačních pravidel platných např. pro smlouvy, nýbrž je třeba vyložit závět tak, aby se zůstavitelově vůli co možná nejvíce vyhovělo.²⁹ To odpovídá zásadě *in testamentis plenius voluntates testantium interpretantur*.³⁰ Zvláštním ustanovením je pamatováno na úpravu negativní závěti.

Rovněž ustanovení o způsobilosti pořizovat zásadně sledují schémata platné úpravy. Zvláštním ustanovením se však pamatuje na to, že osoba zbavená svéprávnosti není způsobilá pořizovat, ledaže by se byla uzdravila. Význam má mít zejména výhrada „ledaže by se byla uzdravila“. Člověk je svéprávnosti zbavován soudním výrokem a soudním výrokem je mu svéprávnost také případně vrácena. Není úmyslem zcela vyloučit pořizovací způsobilost těchto lidí jen proto, že se něco stalo v období vyměřeném právními mocemi soudních výroků. S argumentem, že rozhodovat musí věcná stránka, se nevykládá možnost učinit platně poslední pořízení, dosáhl-li pořizovatel tomu odpovídajícího zdravotního stavu, třebaže příslušné rozhodnutí vydáno ještě nebylo. Osnova výslovně nezmiňuje světlý okamžik (*lucidum intervalum*), protože nechce řešit otázky medicínské povahy.

Také ohledně forem závěti se ponechává dosavadní a v Evropě konvenční model projevu poslední vůle soukromě nebo veřejně, písemně nebo ústně, beze svědků nebo před svědky. Nově však mají být – opět konvenčně k příslušným evropským úpravám³¹ – upraveny úlevy při pořizování závěti (*privilegovaného testamentu*) pro zůstavitele ocitnuvšího se pro nenadálou událost v patrném nebezpečí života, zejména v případech ochromení běžného společenského styku nějakou mimořádnou

událostí (např. válkou, nakažlivou nemocí, přírodní pohromou apod.).³² Privilegovaná závět připadá v úvahu jen v mimořádných situacích. Proto jí nemá být propůjčena trvalá platnost, nýbrž jen omezená na dobu šesti měsíců od konce překážky, která představovala důvod tohoto mimořádného kroku. Výjimka z pravidla dopadá jen na případy, kdy zůstavitel nebyl od konce této lhůty až do své smrti schopen pořádit závět ve standardní formě.

Také návrh úpravy zrušení závěti vychází z právní úpravy stávající (§ 480 ObčZ), ale snaží se vyhovět kritice, že této otázce není v platné zákonné úpravě věnována náležitá pozornost³³ a přibližuje se ke standardním úpravám. Závět lze zrušit buď pořízením nové závěti, anebo odvoláním závěti.

Zachováno je pravidlo, že pořízením novější závěti se starší závět *ipso facto* ruší, pokud starší závět nemůže vedle novější obstát a v té míře, v jaké nemůže obstát. Připojeno je zvláštní ustanovení o účincích dovětky (kodicilu). Účelem dovětky je zpravidla doplnit již existující závět,³⁴ proto zřizuje-li se např. kodicilem jen odkaz, nemůže to mít vůči existující závěti zrušovací účinky. Mělo-li by se tak stát, musel by se v tom směru zůstavitel jasně vyjádřit.

Navrhuje se stanovit, že je bez právních účinků prohlášení zůstavitele, že neplatná budou všechna jeho příští poslední pořízení, případně že budou neplatná, nedostojí-li určité formě. Toto pravidlo bylo zatím dovozováno jen literaturou.

Druhý způsob zrušení závěti je její odvolání. Odvolat závět lze výslovně nebo mlčky: totiž buď výslovným prohlášením učiněným v takové formě, jaká se vyžaduje pro pořízení závěti, anebo zničením listiny, na níž je závět napsána. I toto základní pravidlo vychází z platného občanského zákoníku.

Nově se navrhuje upravit obnovení platnosti starší závěti, pokud zůstavitel novější závět zničí nebo jinak odvolá, ale starší zachová. Navržené pravidlo odpovídá evropským standardům a vyhovuje i běžnému lidskému chápání.

5. Má být výslovně umožněno, aby zůstavitel závěti povolal vedle dědiců také *náhradníky* (substituty). Stanoviska literatury k této otázce jsou známa (viz níže). Přesto nelze přehlédnout, že stávající zákonná úprava o náhradnících mlčí.

Substituce je buď obecná (vulgární), nebo fideikomisární. Podstatou obecné substituce je určení, kdo bude dědit na místě závětního dědice, nedožije-li se tento smrtí zůstavitele, anebo nebude-li dědit, ač zůstavitele přežil. Podstatou fideikomisární substituce (svěřenského ná-

²⁸ Blíže *Ibl*, V Několik úvah o odmítnutí dědictví. Socialistická zákonost, 1987, str. 562 a násl.

²⁹ Srov. výklad *L. Muzikáře* k těmto otázkám in *Holub*, M., viz dílo cit. v pozn. 19, str. 668 a násl.

³⁰ *Paulus*, D 50, 17, 12. Cituji dle Godefroyova vydání (Corpus iuris civilis a Dio. Gothofredo. I. díl., 4. vyd., místo vydání neuvedeno: J. Stoeur, 1628, str. 1870).

³¹ Např. ABGB, § 597 a násl.; C.c., čl. 609 a násl.; N.W.B., čl. 993 a násl.; KC, čl. 952 a násl. atd.

³² Jejich úprava byla u nás vyloučena občanským zákoníkem č. 141/1950 Sb. s odůvodněním, že se jednak preferuje dědění ze zákona, jednak „že se nový občanský zákoník tvoří pro období mírového budování socialismu“ (důvodová zpráva k § 542 až 545 cit. zák.).

³³ *Mikeš*, J. – *Muzikář*, L., viz dílo cit. v pozn. 7, str. 97.

³⁴ Kodicil však může existovat i sám o sobě, bez závěti. Pojmový rozdíl mezi závětí a kodicilem je v tom, že závětí se povolává dědic, dovětkem se činí jiná opatření.

hradnictví³⁵ je určení, kdo má být dědicem dědice povoláního závěti vzhledem k tomu, co ten na základě závěti od zůstavitele získal.

Osnova zamýšlí zavést³⁶ jen náhradnictví obecné, s tím, že je zůstaviteli volno, povolá-li jako náhradníka závětního dědice někoho z dalších závětních dědiců či jinou osobu. Myšlenka obnovit fideikomisární substituci např. po vzoru úpravy rakouské nebo německé byla zamítnuta již při komisionálním projednávání návrhu věcného záměru občanského zákoníku na Ministerstvu spravedlnosti v roce 2000.

6. Povolání náhradníka má vlastně povahu vedlejší doložky v posledním pořízení. Ježto má být vůbec opuštěno pravidlo § 478 platného ObčZ, že podmínky připojené k závěti nemají právní následky, věnuje osnova pozornost i těmto doložkám, mezi něž náleží ustavení vykonavatele závěti a podmínky, příkazy nebo doložení času.³⁷

Jelikož naše dědické právo není vybudováno na deklárním (odevzdačím) principu, má být úkolem vykonavatele závěti zejména jeho mediační funkce. Literatura už dávno ukázala, že „v dědicích bojujících o svoje zájmy často se uplatní nejtemnější stránky lidské bytosti“ a že je „zájmem mimořádné hodnoty mravní, aby smrt člověka nebyla doprovázena úpornými zápasy, nenávisť a zlobou,“ když „ten, kdo by mohl zasáhnouti – je mrtev.“³⁸ Zkušenost ukazuje, že racionalistický přístup, dle něhož jsou k urovnání dědických záležitostí povoláni soud a notář (jako vykonavatel některých soudních úkolů), plně nevykryvá vše, co má být v této souvislosti zařízeno. Z toho důvodu je účelné poskytnout zůstaviteli oprávnění ustavit jako vykonavatele závěti osobu, k níž má důvěru a na niž se spoléhá, že přispěje ke splnění jeho poslední vůle a urovnání dědických záležitostí. Vykonavatel závěti má zásadně též spravovat pozůstalost až do potvrzení nabytí dědictví dědicům soudem, obstarat pohřeb zůstavitele a zařízení pohřebiště stejně jako vyrozumět odkazovníky atp. Zřizuje-li zůstavitel závěti nadaci,³⁹ má vykonavatel zařadit i v tom směru vše potřebné.

7. Novým dědickým titulem má být *dědická smlouva*, kterou zná úprava řady evropských zemí (Rakousko, Německo, Švýcarsko, Francie aj.). Takovou smlouvu uzavírají ve zpřísněné formě manželé (případně snoubenci pro případ vzniku jejich manželství). Jejím obsahem je povolání jedné strany druhou stranou za dědice nebo vzájemné povolání se obou stran za dědice.

8. Zcela nová jsou ustanovení o *odkazech*. Institut odkazů (legátů) naše právo nezná od roku 1964.

Rozdíl mezi dědictvím a odkazem je v tom, že právo na odkaz sice vzniká smrtí zůstavitele (a to zpravidla: zůstavitel může zvolit i den pozdější), ale jde o právo odkazovníka (legatáře) na vydání odkazu vůči té osobě, kterou zůstavitel odkazem obtížil: tedy vůči dědici, anebo, v případě dalšího odkazu, vůči jinému odkazovníku.

Vlastnictví k odkázanému předmětu se nabyvá stejně jako při převodech vlastnického práva – v poměru osoby obtížené odkazem a odkazovníka se o nic jiného právně nejedná.

Předmětem odkazu může být věc zůstavitele (věc náležející do pozůstalosti), a tak tomu zpravidla také je, může to být ale i věc jiná. Obecně má ale platit, že odkazem lze obtížit jen osobu, která má z pozůstalosti prospěch, tedy buď dědice, nebo odkazovníka. Je-li odkazem obtížen odkazovník, jedná se o další odkaz (pododkaz)

a ten, komu tento další odkaz náleží, se označuje jako pododkazovník. Tak by např. zůstavitel mohl odkázat z pozůstalosti určité osobě (odkazovníkovi) nemovitost s pokynem, aby odkazovník prominul jinému (pododkazovníkovi) dluh, který ten za odkazovníkem má.

9. Povolání dědiců pořízením pro případ smrti a stejně tak i povolání odkazovníků je věcí projevu poslední vůle zůstavitele. Nepořídí-li zůstavitel takto o pozůstalosti, řeší se dědický nápad podle ustanovení o zákonné posloupnosti dědiců. Návrh nové úpravy v podstatě recipuje úpravu dosavadní, okruh zákonných dědiců však rozšiřuje – pro případ, že nejsou jiní – o prarodiče rodičů zůstavitele.

Rovněž ustanovení o nepominutelných dědicích respektují co do jejich výčtu stávající konstrukci v občanském zákoníku. Návrh na rozšíření jejich okruhu zamítla již při projednávání věcného záměru komise Legislativní rady vlády pro občanské právo a zpracovatel je výsledkem tohoto projednání vázán, byť tento výsledek výrazně vybočuje z evropských standardů⁴⁰ a osobně se s ním neztotožňuje vůbec.

³⁵ Blíže k tomuto institutu v novější literatuře *Knapp*, V. Poznámky o fideikomisární substituci. Ad notam, 1995, č. 5, str. 110 an., jinak též např. *Mayr*; R. Soustava dědického práva. Kniha pátá, Brno: Barvič & Novotný, 1927, str. 52 a násl. nebo *Krčmář*, J. Právo občanské. Díl V. Právo dědické. Praha: Všehrad, 1930, str. 47 a násl. aj.

³⁶ Literatura dovozuje přípustnost ustavení náhradního dědice pro případ, že závětní dědic v dědictví nenastoupí již na základě platné úpravy (srov. *Mikeš*, J. – *Bébr*; R. in *Češka*, Z. et al. Občanský zákoník. Komentář. Díl II., Praha: Panorama, 1987, str. 700; *Mikeš*, J. in *Knappová*, M. – *Švestka*, J. et al. Občanské právo hmotné. Sv. III., 3. vyd., Praha: ASPI, 2002, str. 297; *Korecká*, V. in *Fiala*, J. et al. Občanské právo hmotné. 3. vyd., Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2002, str. 409; *Mikeš*, J. in *Švestka*, J. – *Jeblička*, O. – *Škárková*, M. et al. Občanský zákoník. Komentář. 8. vyd., Praha: C. H. Beck, 2003, str. 602; *Muzikář*, L. in *Holub*, M. et al. Občanský zákoník. Komentář. I. díl, 2. vyd., Praha: Linde, 2003, str. 693 atd.). Nicméně i přes toto zásadní stanovisko je absence adekvátní výslovné úpravy citelná. Při mlčení zákona lze např. jen obtížně řešit otázky, jak postupovat, je-li povoláno náhradníků několik, jak se rozdělit podíl, případně podíl na původně povoláního dědice, mezi náhradníky (navrhuje se upravit tuto otázku tak, že: „Jsou-li za náhradníky povoláni samotní spoludědicové, má se za to, že zůstavitel chtěl podíl náhradníky v takovém poměru, v jakém podělil dědice. Povolá-li se však za náhradníka mimo spoludědice ještě někdo jiný, pak, neprojeví-li zůstavitel jinou vůli, případně uvolněný podíl všem rovným dílem.“) atd.

³⁷ Podstata doložení času je v možnosti zůstavitele omezit ustanovení závěti časovým určením, takže povolání se má stát dědicem (odkazovníkem) nikoli již v den zůstavitelovy smrti (*dies a quo*) nebo se má stát dědicem (odkazovníkem) jen na nějakou dobu (*dies ad quem*). Blíže k tomu např. *Hartmann*, A. Poslední pořízení. Praha: V. Linhart, 1935, str. 36. Připustí-li se tyto možnosti zůstavitelových dispozic, musí být vyřešeny poměry mezi osobou, která nabyla dědictví nebo odkaz s doložením času, a jejím předchůdcem nebo nástupcem. (Totéž se obdobně týká také nabytí dědictví s podmínkou.) I na to osnova pamatuje: v zásadním ohledu tak, že přednímu dědici (odkazovníkovi) náleží k věcem nabytým jen dočasně práva jako poživatelé.

³⁸ *Svoboda*, E., viz dílo cit. v pozn. 27, str. 11.

³⁹ V osnově se pamatuje výslovným ustanovením na to, že za dědice či odkazovníka lze povolati i právnickou osobu, která ještě nebyla ustavena (tedy která ještě nebyla založena, popř. která ještě nevznikla). Je na zvážení, zda po vzoru italského zákoníku také nestanovit, že v takovém případě musí právnická osoba vzniknout do určité doby po smrti zůstavitele, jinak že takové nařízení v závěti pozbyde platnosti.

⁴⁰ Standardním úpravám odpovídá institucionalizace nepominutelných dědických nároků – kromě favorizace dětí zůstavitele a případně i jejich potomků – alespoň ještě ve vztahu k manželovi a rodičům zůstavitele (poukázat lze na úpravu rakouskou, švýcarskou, polskou, italskou, ruskou, německou atd.) Manžel – resp. manželka, které úprava platná u nás před rokem 1950 přiznávala výhodnější postavení – nebyl pojat do okruhu osob zvláště chráněných dědickým právem již při změnách právní úpravy v roce 1950. To bylo zdůvodňováno náležitým hospodářským zabezpečením manžela tehdejší úpravou zákonného majetkového společenství. Rodiče a prarodiče zůstavitele za nepominutelné dědice uznával ještě občanský zákoník z roku 1950 (za předpokladu, že byli práce neschopní a v nouzi), z okruhu nepominutelných dědiců je vyloučil až občanský zákoník z roku 1964.

Plné nebo částečné pominutí nepominutelného dědice (*preterice*) v posledním pořízení – pokud ovšem nedošlo k jeho platnému vydědění⁴¹ – však nemá mít za následek neplatnost pořízení v této části (jak stanoví § 479 ObčZ dnes), nýbrž zásadně vznik práva nepominutelného dědice na povinný díl, tedy vznik jeho peněžité pohledávky v odpovídajícím rozsahu vůči závětním dědicům.⁴²

V návaznosti na tuto úpravu se navrhuje upravit i zaopčení na povinný díl a na dědický podíl (*kollace*).

10. Zvláštními opatřeními se pamatuje na zaopatření některých osob, vůči nimž byl zůstavitel povinován výživným, pokud nejsou zabezpečeny ani z jiných zdrojů, ani prospěchem nabytým z dědictví. Do budoucna je nepřijatelný kupříkladu stav, kdy například těhotná vdova zůstavitele může být závětí z okruhu dědiců vyloučena a ponechána zcela bez podpory.

11. Návrh úpravy přechodu pozůstalosti na dědice vychází ze současného pojetí v tom směru, že dědictví dědic nabývá smrtí zůstavitele, ale že nabytí dědictví potvrzuje dědicům soud.

Vzhledem k tomu, že se navrhuje úprava nastoupení v dědictví s výhradou soupisu nebo bez této výhrady (s různými následky pro rozsah povinnosti dědice vyrovnat zůstavitelovy dluhy), navrhuje se zavést institut dědické přihlášky uplatněné buď s touto výhradou, nebo bez ní. Jelikož však základ konstrukce nabytí dědictví je jiný, než jaký byl u nás před rokem 1950, navrhuje se stanovit nevyvratitelnou domněnkou, že o dědictví se přihlásil každý, s nímž pozůstalostní soud zahájil řízení o dědictví (a kdo v zákonné lhůtě dědictví neodmítl). Vedle toho má být umožněno podat přihlášku i jiným osobám z jejich vlastního podnětu. Má být vyžadováno, aby se dědic výslovně vyjádřil, zda se k dědictví přihlašuje s výhradou soupisu nebo bez takové výhrady. O právních důsledcích tohoto vyjádření má být poučen.

Přihlásí-li se dědic s výhradou soupisu, bude hodnota pozůstalosti úředně zjištěna a povinnost dědice hradit dluhy zůstavitele bude limitována prospěchem, který dědění nabyl (*ad vires hereditatis*). V opačném případě nastoupí důsledky univerzální sukcese v příčině zůstavitelových dluhů jako neomezené. Vychází se přitom ze standardního pojetí, že tato univerzální sukcese je pravidlem, omezená odpovědnost dědice za zůstavitelovy dluhy je výjimkou z obecného pravidla *heres succedit in vitia realia defuncti*, podle něž dědic vstupuje do všech reálných pasiv zemřelého. Starý juristický termín *dobrodinní inventáře* (*beneficium inventarii*) to vyjadřuje zcela přesně. Se zřetelem k tomu se navrhuje stanovit, že účinky přihlášky s výhradou soupisu se od počátku zruší, ujme-li se dědic neoprávněně plné správy pozůstalostního majetku – začne-li jej zcizovat, mísit se svým ostatním majetkem apod. – a tím zmaří zjištění jeho hodnoty.

12. Ležící pozůstalost, *hereditas iacens*,⁴³ nemá být novou úpravou našeho dědického práva jako právní zářez obnovena a institucionalizována. Nicméně i tak se vychází z pojetí, že pozůstalost představuje zvláštní majetkový soubor vyžadující speciální úpravu. Zásadně se vychází z pojetí, že pozůstalost má být spravována ve zvláštním režimu až do rozhodnutí soudu o potvrzení dědictví – vykonavatelem závěti, samotnými dědici nebo jejich zmocněncem, popřípadě správcem soudně jmenovaným. Tato opatření mají zvláštní význam, má-li být

pozůstalost inventarizována vzhledem k výhradě soupisu.

Soudu má být přitom vyhrazena jistá volnost při stanovení mezi správou pozůstalosti – od značného uvolnění podmínek na straně jedné (např. jsou-li dědické poměry průhledné, výhrada soupisu nebyla uplatněna) až po nařízení závěry pozůstalosti na straně druhé (např. v zájmu nezletilých dědiců).

13. Návrh úpravy potvrzení nabytí dědictví zásadně vychází ze stávající úpravy. Zvláštními ustanoveními se však pamatuje na zabezpečení práv případných odkazovníků.

Nemá být vyžadováno, aby soud v každém případě rozhodoval o schválení dohody dědiců o rozdělení pozůstalosti. Navrhuje se, aby soud zásadně dědicům potvrdil nabytí dědictví – je-li dědiců více – podle dědických podílů. K soudní ingerenci stran konkrétního rozdělení dědictví by mělo docházet jen v případech, kdy jsou mezi dědici osoby pod zvláštní ochranou (tedy člověk nesvéprávný, neznámý či nepřítomný nebo právnická osoba veřejně prospěšná či zřízená ve veřejném zájmu), anebo žádají-li o to dědicové sami.

14. S návrhem úpravy přechodu dědictví na dědice souvisí i úprava přechodu zůstavitelových dluhů. V daném případě bude zejména záležet, zda se dědic k dědictví přihlásí *cum beneficium inventarii*, anebo bez této výhrady. O tom byla řeč výše. Protože se vychází ze solidarity dědiců, řeší se zároveň otázka jejich vzájemného vypořádání. Zároveň se počítá s návrhem úpravy konvokace věřitelů.

Jako zvláštní institut dědického práva se navrhuje upravit odloučení pozůstalosti (*separatio bonorum*),⁴⁴ o němž by měl moci rozhodnout na návrh věřitele soud. *Beneficium separationis* má za účel znemožnit splynutí pozůstalosti s ostatním majetkem dědice v případech, kdy je obava, že dědic bude – přesněji řečeno, při nápadu dědictví již je – předlužen, takže ani po nabytí prospěchu z pozůstalosti resp. po smísení pozůstalostního majetku se svým ostatním vlastnictvím nebude moci dostát závazkům, které na něho v důsledku dědění přejdou.

15. Na závěr ustanovení o dědickém právu je zařazen návrh úpravy zcizení dědictví. To se sice děje smlouvou, ale pro provázanost její právní úpravy s úpravou nabytí dědictví nejsou tato ustanovení zařazena do čtvrté části zákoníku o obligacích, nýbrž v zájmu přehlednosti právě na konec části třetí.⁴⁵

Zcizit dědictví (tedy i dědický podíl jednotlivého dědice) lze úplatně či bezúplatně jen za podmínky, že zůstavitel je již mrtev. Pro smlouvu se vyžaduje forma veřejné listiny. Ke smlouvě může být připojen seznam práv a povinností vytvářejících převáděný statek. Je-li dědictví zcizováno bez seznamu, má se jednat o smlouvu odváznou. Důsledkem toho je, že nabyvatel nemůže namítat vady plnění, ani neplatnost smlouvy z toho důvodu,

⁴¹ Osnova s odkazem na závěry literatury (srov. např. Knapp, V. – Pauly, J. Zamyšlení nad novelou občanského zákoníku. Právník, 1983, str. 723) navrhuje upravit možnost i jen částečného vydědění.

⁴² Srov. k tomu Mikeš, J. – Muzikář, L., dílo cit. v pozn. 7, str. 50.

⁴³ *Rubende Erbschaft* rakouského práva, *eredita giacente* práva italského atd.

⁴⁴ Srov. např. Randa, A. Der Erwerb der Erbschaft. Wien: Manz, 1867, str. 90 a násl.; Dittrich, R. – Tades, H. et al. Das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch. 34. vyd., Wien: Manz, 1994, str. 706 a násl.

⁴⁵ Obdobně upravuje i dohodu o přenechání předluženého dědictví věřitelům procesní právo v rámci úpravy řízení o dědictví.

že případně zaplatil za převážený předmět neúměrně více, než činila jeho skutečná hodnota. V každém případě však ten, kdo dědictví zcizil, odpovídá nabyvateli za pravost svého dědického práva, jak mu je byl při uzavření smlouvy potvrdil.

Zcizení dědictví nesmí ohrozit práva věřitelů zůstavitele. Proto se po vzoru standardních úprav navrhuje zavedení solidarity nabyvatele i zcizitele dědictví co do povinnosti vyrovnat zůstavitelovy dluhy.

IV. Závěr

Předložená informace o návrhu úpravy dědického práva v připravovaném zákoníku je – vzhledem k omezenému rozsahu – stručná, a v mnohém tedy nutně zjednodušující. Domnívám se však, že pro první seznámení zainteresované veřejnosti se základními obrysy návrhu význam má. Text postupně vznikajícího návrhu občanského zákoníku je prozatím zpřístupněn na internetové adrese www.juristic.cz, kde se s ním zájemce může v podrobnostech seznámit. Je třeba ještě jednou zdůraznit, že se jedná o vznikající návrh zákonné úpravy. Zákonodárné dílo se staví v postupných etapách. Má-li být kvalitní, nemůže být výsledkem pracovního úsilí jednotlivce, ale výsledkem širší diskuse. Protože by za dané situace nebylo nic nebezpečnějšího než příprava ukvapená a kabinetní, velmi stojím o to, aby návrh byl podroben studiu, analýze, kritice. Zargumentovaná hodnotící stanoviska k návrhu by byla velmi důležitá. Nejde jen o to, jež přijdou – snad – od reprezentantů právní vědy. Mimořádný význam mají i názory a podněty z praktické sféry, které budou pro další práci velmi cenné. Jistěže je v návrhu nové úpravy dědění možné lecos zlepšit: už proto, že se jedná o návrh první, který neprošel zatím ani redakční – neřkuli jinou – prověrkou. Lépe tedy o něm diskutovat teď, ve stadiu přípravy, a společně hledat řešení co nejlepší, než přicházet s kritickými stanovisky až po jeho případném přijetí.

Upozornit je snad třeba ještě na jeden neobyčejně důležitý aspekt věci, praktickou legislativou dosud opomíjený, byť naň např. A. Winterová poukazuje opakovaně. Ruku v ruce s přípravou reformy hmotného práva musí jít i navazující reforma civilního práva procesního. Řada institutů práva hmotného nebude funkční, nebude-li mít odpovídající úpravu v civilním procesu. V případě dědického práva to snad platí daleko výrazněji než v jiných oblastech.

Diskuse

Přechod práv a povinností notáře jako správce majetku podle § 3 odst. 2 NotŘ

JUDr. Jiřík Fleischer*

Po jmenování notáře ministrem spravedlnosti do notářského úřadu uvolněného notářem odvolaným podle § 11 písm. c) zák. č. 358/1992 Sb. (notářského řádu –

„NotŘ“) se vyskytly závažné problémy související se správou majetku podle § 3 odst. 2 NotŘ, v daném případě peněz na běžných účtech u peněžního ústavu (banky).

Banka odmítla převést dispoziční právo k účtům úschov odvolané notářky A. na ministrem jmenovanou notářku B., i když jí bylo předloženo potvrzení Notářské komory v Brně o jmenování notářky B. do notářského úřadu uvolněného notářkou A. Banka své stanovisko zdůvodnila odkazem na ustanovení ve smlouvě o zřízení účtu, podle nějž dispoziční právo přechází pouze na náhradníka nebo zástupce notáře (§ 34 odst. 3 notářského kancelářského řádu – „KancŘN“) a nikoliv též na notáře jmenovaného ministrem podle § 8 odst. 1 NotŘ, tedy jiného notáře, nežli tohoto, který s bankou uzavřel smlouvu o zřízení účtu úschov podle § 85 odst. 2 NotŘ, § 34 KancŘN. Protože notářka A. i po svém odvolání spolupracovala a souhlasila s převodem dispozičního práva na notářku B., problém se promítl naštěstí pouze v teoretické rovině. Kdyby tomu bylo naopak a notářka A. nechtěla nebo nemohla zmíněným způsobem spolupracovat, pak by notářka B. neměla žádnou možnost nakládat s účty založenými její předchůdkyní. Netřeba podrobněji rozvádět, jak by na tuto situaci reagovala osoba, které vznikl nárok na výplatu peněz z takto blokováného účtu a jak úžasná by to byla příležitost pro bulvární sdělovací prostředky pro skandalizování notářského stavu. Možno hovořit o obrovském štěstí, že při absenci předpisu komplexně upravujícího předávání a přebírání notářských úřadů dosud nedošlo k závažným a obvyklými prostředky řešitelným problémům.

Obdobná situace není a ani nebude pouze výjimečná, za předpokladu, že banka bude postupovat přísně podle ustanovení smlouvy o zřízení účtu obsahující náležitosti podle § 34 odst. 3 KancŘN. Nastane vždy při jmenování notáře ministrem spravedlnosti do uvolněného notářského úřadu, bez ohledu na to, jestli byl či nebyl jmenován náhradník nebo zástupce notáře, který přestal vykonávat notářské činnosti, nebo ke jmenování náhradníka či zástupce nedošlo, neboť notáře odvolaného ze dne na den vystřídal notář jmenovaný ministrem spravedlnosti.

Řešením tohoto nepříznivého stavu je novelizace notářského kancelářského řádu tak, že v § 34 článku 3 odstavci c) se mezi slova „přejde“ a „na“ budou vložena slova: „na notáře jmenovaného do notářského úřadu ministrem podle § 8 odst. 1 notářského řádu, pokud tuto skutečnost prokáže peněžnímu ústavu,“ s tím, že bude zapotřebí v tomto smyslu doplnit již uzavřené smlouvy o zřízení účtů úschov. Notář své oprávnění nakládat s účtem zpravidla prokáže předložením listiny o jeho jmenování ministrem. V této souvislosti lze vyslovit politování nad tím, že mimořádný sněm Notářské komory ČR na svém zasedání dne 18. 5. 2003 návrh na uvedenou změnu nezařadil na program jednání.

Dokud nedojde ke zmíněné novelizaci, považuji za vhodné, aby především ti notáři, kteří budou odvoláni ke dni 31. 12. 2003 a později, naznačeným způsobem zajistili doplnění svých smluv o zřízení účtů.

Další otázkou, která byla naštěstí rovněž při předávání úřadu mezi notářkami A. a B. úspěšně vyřešena, je, zda a jakým způsobem notář, zástupce nebo náhradník vstu-

* Autor je notářem v Brně.

puje do práv a povinností notáře jako správce majetku podle § 3 odst. 2 NotŘ, založených smlouvou o správě majetku (pro niž se vžil název svěřenská nebo svěřenecká smlouva), uzavřenou notářem, který byl odvolán nebo zemřel.

Není snad pochybnosti o tom, že notář jmenovaný podle § 8 odst. 1 NotŘ do notářského úřadu je podle § 1 odst. 1 NotŘ pověřen notářským úřadem, definovaným v odst. 2 tohoto ustanovení jako soubor pravomocí k notářské a další činnosti stanovené zákonem. Notářskou činností je mimo jiné též přijímání peněz do úschovy.

Je však správa majetku podle § 3 odst. 2 NotŘ notářskou nebo další činností? Pochybnosti o tom vzbuzuje samo ustanovení § 3 NotŘ, které další činnost v odstavci 1 blíže definuje pouze jako poradenství a zastupování.

O výkonu správy majetku notářský řád pojednává v § 3 odst. 2 NotŘ, aniž ji zařazuje do kategorií notářské činnosti nebo další činnosti.

Velmi širokým výkladem by se snad dalo dovodit, že pokud notář v rámci správy majetku podle § 3 odst. 2 NotŘ přijal do úschovy peníze, aby je, zpravidla po splnění stanovené podmínky, vydal další osobě, pak jde o notářskou činnost podle § 2 NotŘ. Tomuto závěru by mohla nasvědčovat skutečnost, že se notář jako správce majetku řídí při opatrování peněz přiměřeně ustanovením § 85 a násl. NotŘ a obdobně podle ustanovení § 32 až 34 KancŘN za použití jeho § 36, tedy předpisy upravujícími přijímání peněz do úschovy podle §§ 3, 85 a násl. NotŘ.

Pokud by tento výklad neobstál, pak může notář, náhradník nebo zástupce nahradit v závazkovém vztahu založeném smlouvou o správě majetku (svěřenskou smlouvou) původního správce majetku, který přestal vykonávat notářskou činnost, za podmínek stanovených ustanovením § 493 ObčZ, které stanoví, že závazkový vztah nelze měnit bez souhlasu jeho stran, pokud tento zákon nestanoví jinak.

Změna se může týkat některého z prvků závazkového vztahu – jeho subjektu (dlužníka a věřitele) nebo jeho obsahu, tj. jednotlivých práv a povinností (viz komentář k občanskému zákoníku, vydávaný v nakladatelství C. H. Beck, 6. vydání, 2001, str. 741).

Jak se s tímto striktním požadavkem vyrovnat? Nabízí se následující řešení: Smlouva o správě majetku by obsahovala ustanovení, že správce vykonává správu majetku (peněz) po dobu, kdy vykonává notářskou činnost podle zákona a že do práv a povinností dosavadního správce může vstoupit osoba, která bude oprávněna místo něj vykonávat notářskou činnost, písemným prohlášením učiněným vůči dalším smluvním stranám ve stanovené lhůtě, počínající vznikem oprávnění k výkonu notářské činnosti, a odesláním jim na jejich poslední známou adresu bydliště (záměrně se vyhýbám termínu „doručeným“).

Pokud by smlouva o správě majetku zmíněné nebo podobné ustanovení neobsahovala, notář, správce nebo zástupce se může pokusit uzavřít s dalšími smluvními účastníky (složitelem a oprávněným) novou smlouvu o správě majetku, jestliže na něj přešlo dispoziční právo s příslušným účtem.

Jestliže však notář, správce nebo zástupce nechce vstoupit do práv a povinností ze smlouvy o správě majetku nebo ostatní účastníci nehodlají uzavřít novou smlouvu, pak stojí před otázkou, jak dále postupovat.

Zanikne-li oprávnění správce k výkonu notářské činnosti a není-li osoby, která by změnou závazkového vztahu podle § 493 ObčZ vstoupila do práv a povinností původního správce ze smlouvy o správě majetku podle § 3 odst. 2 NotŘ, pak zde není správce majetku. Povinnost bývalého notáře jako správce majetku plnit ze smlouvy zanikla a jeho nástupce v úřadě smlouvou zavázán není. Nastala tak situace analogická té, jež je upravena ustanovením § 579 ObčZ o zániku povinnosti, jejímž obsahem bylo plnění, které mělo být provedeno osobně zemřelým dlužníkem. Jestliže nově jmenovaný notář, náhradník nebo zástupce, disponující s účtem úschovy, neuzavře s dalšími původními účastníky smlouvy novou smlouvu o správě majetku, pak se dostal do situace, kdy na jeho účtu jsou peníze, které patří jinému, a proto je povinen mu je vydat (§ 126 ObčZ). Pokud, zejména s ohledem na neurčitý obsah smlouvy o správě majetku, neví, komu má peníze vydat, pak nezbyvá, než aby je uložil do úřední (soudní) úschovy podle § 568 ObčZ a § 185a OSŘ.

Z uvedeného je patrné, že si nejen správa majetku podle § 3 odst. 2 NotŘ, ale i celý složitý proces předávání a přebírání notářských úřadů zaslouží řádnou úpravu nejen v notářském řádu, ale i v občanském zákoníku a samozřejmě i v notářském kancelářském řádu nebo v jiném, na jeho roveň postaveném předpisu, jehož vydání případně umožní nejvyššímu orgánu Komory, sněmu, novelizovaný notářský řád. Lze jen doufat, že se toto náročné dílo podaří.

Odstoupení od smlouvy a jiné přechody

*Mgr. Ing. Petr Baudyš**

Téma odstoupení od smlouvy o převodu nemovitosti je stále živé. Svědčí o tom i některé judikáty Nejvyššího soudu České republiky z poslední doby. Dovolím si výslovně upozornit alespoň na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1865/2002 ze dne 19. 12. 2002, jehož význam se neomezuje pouze na případy odstoupení od smlouvy, ale postihuje všechny případy, kdy došlo ke změně vlastnického práva k nemovitosti na základě zákona splněním určitých právních, zákonem předvídaných skutečností:

Zmíněným rozsudkem byl řešen případ, kdy žalobci prodali nemovitost žalovaným, po vkladu vlastnického práva do katastru nemovitostí dospěli k závěru, že kupní smlouva je neplatná, a navrhli soudu, aby s ohledem na neplatnost kupní smlouvy určil, že žalobci jsou stále vlastníky dotčené nemovitosti. Po podání určovací žaloby žalovaní od sporné smlouvy sami odstoupili, a vytvořili novou skutečnost významnou pro rozhodování soudu o určení vlastnictví. Okresní soud neshledal, že by sporná smlouva byla absolutně neplatná. S ohledem na následně platné odstoupení od této smlouvy neshledal ani náležitý právní zájem na určení vlastnického práva ze strany žalobců, neboť se jejich vlastnické právo platným odstoupením od smlouvy obnovilo již ze zákona. Krajský soud při shodném konstatování o tom, že uzavřená smlouva byla platná, že žalovaní od této smlouvy platně

* Autor je pracovníkem legislativního odboru Českého úřadu zeměměřického a katastrálního.

odstoupili a že se tedy obnovilo vlastnické právo žalobců k dotčeným nemovitostem, dospěl k závěru, že žalobci mají naléhavý právní zájem na určení svého vlastnictví, protože v katastru nemovitostí jsou jako vlastníci těchto nemovitostí stále zapsaní žalovaní, i když o vlastnictví těchto nemovitostí platným odstoupením od smlouvy přišli. Žalobě potom s ohledem na výše uvedené skutečnosti vyhověl. V podaném dovolání k Nejvyššímu soudu proti rozsudku žalovaní mj. namítali, že vlastnictví žalobců nijak nepopírají a jsou připraveni podepsat souhlasné prohlášení podle § 36 odst. 6 vyhl. č. 190/1996 Sb. („KatZPrVyh“) o tom, že v důsledku odstoupení od smlouvy jsou vlastníky dotčených nemovitostí žalobci. Podpis souhlasného prohlášení však podmiňují vrácením peněz, které žalobcům zaplatili za nemovitosti, o které následně odstoupením od smlouvy přišli. Nejvyšší soud dovoláním napadené rozhodnutí zrušil. V odůvodnění svého rozhodnutí dospěl Nejvyšší soud k závěru, který byl posléze shrnut do následující právní věty:

„Naléhavý právní zájem na určení vlastnictví žalobce k nemovitosti není dán, je-li žalovaný sice v katastru nemovitostí zapsán jako vlastník této nemovitosti, ale vlastnictví žalobce nepopírá. V takovém případě je namísto postup podle § 7 a 8 ZápPrNe (zák. č. 265/1992 Sb. - pozn. aut.).“

V odůvodnění potom Nejvyšší soud vedle ustanovení zákona o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem upravujících zápis práv vzniklých ze zákona záznamem odkazuje i na ustanovení prováděcí vyhlášky k tomuto zákonu o souhlasném prohlášení. Ke škodě věci Nejvyšší soud konstatoval, že rozhodnutí krajského soudu je z hlediska právního pro nedostatečné odůvodnění krajského soudu nepřezkoumatelné, a nezabýval se tedy již otázkou, zda lze ze strany žalovaných vázat podpis souhlasného prohlášení o obnovení vlastnického práva žalobců ze zákona na splnění nějaké dodatečné podmínky, zde na vrácení kupní ceny. V této otázce si tedy budeme muset na stanovisko judikatury ještě počkat.

Je však nepochybné, že uvedené rozhodnutí má zásadní význam, který se netýká jen důsledků odstoupení od smlouvy. Nejvyšší soud zaujal stanovisko, že ani v případě, že v katastru nemovitostí je zapsán jako vlastník nemovitosti někdo, kdo vlastníkem nemovitosti ve skutečnosti není, nemá skutečný vlastník naléhavý právní zájem na určení svého vlastnictví, pokud nevlastník zapsaný v katastru vlastnické právo skutečného vlastníka dosud nezapsaného v katastru nepopírá a je ochoten o tom podepsat záznamovou listinu, tedy souhlasné prohlášení podle § 36 odst. 6 KatZPrVyh. Teprve v případě, že se skutečnému vlastníku nepodaří sepsat s nevlátníkem zapsaným v katastru souhlasné prohlášení, bude mít skutečný vlastník nezapsaný v katastru naléhavý právní zájem na určení svého vlastnického práva k nemovitosti a může úspěšně podat žalobu určovací.

V této souvislosti považují za vhodné připomenout, jakým způsobem se zápis záznamem do katastru na základě souhlasného prohlášení provádí. Je to uvedeno v § 8 ZápPrNe. Podle tohoto ustanovení katastrální úřad zjistí, zda je předložené souhlasné prohlášení bez chyb v psaní nebo počtech a bez jiných zřejmých nesprávností. Je-li souhlasné prohlášení z těchto hledisek způsobilé k vykonání záznamu, provede katastrální úřad zápis do katastru, jinak vrátí souhlasné prohlášení tomu, kdo je vyhotovil. O zápisu záznamem na základě sou-

hlasného prohlášení tedy katastrální úřad není oprávněn vést žádné řízení, ve kterém by zkoumal pravdivost tvrzení uvedených souhlasně stranami v souhlasném prohlášení. Vedle chyb v psaní a počtech může zápis záznamem odmítnout jen v případě jiných zřejmých nesprávností. Jiná zřejmá nesprávnost není žádným právním předpisem podrobně definována. S ohledem na to, že je kladena naroveň s chybami v psaní a počtech, bude se jednat zřejmě o formální vady obdobného charakteru, rozhodně ne o vyšetřování pravdivosti tvrzení stran uvedených v listině.

Snad by se dalo ještě dovodit, že katastrální úřad může zápis záznamem na základě souhlasného prohlášení odmítnout tehdy, pokud se v něm vyskytnou křiklavé rozpory mezi skutkovým tvrzením účastníků a právními závěry dovozenými z těchto tvrzení. V případě odstoupení od smlouvy by tomu mohlo být například tehdy, pokud účastníci souhlasného prohlášení tvrdí, že uzavřeli po vzájemném splnění smlouvy o převodu nemovitosti dohodu o odstoupení od takové smlouvy, aniž by pro odstoupení od smlouvy byl splněn zákonem či původní smlouvou předvídaný důvod.

Nezasvěcenec by zde mohl namítnout, že k odstoupení od smlouvy, které má sloužit zejména ochraně smluvních stran před závažným porušováním smlouvy druhou smluvní stranou, nemají důvod ti, kteří uzavřou smlouvu nijak neporušili. Praxe poslední doby se však zdá nasvědčovat něčemu jinému. Neprůhledné uznávání stavu, kdy smluvní strany od uzavřené a zřejmě i splněné smlouvy, na jejímž základě byl proveden vklad do katastru nemovitostí, údajně odstoupily, povážlivě narůstá. Zdá se přitom, že jedním z motivů takového uznávání jsou účetní a daňové operace mezi propojenými fyzickými a právními osobami, které z určitých důvodů potřebují přesunout majetek zpět a chtějí se přitom vyhnout placení daně z převodu nemovitosti. Odstoupení od smlouvy, kterým se obnovuje od samého počátku původní právní stav tak, jako by k uzavření smlouvy a převodu nemovitosti nikdy nedošlo, totiž není předmětem daně z převodu nemovitosti.

Druhým důvodem překotného odstoupení od smlouvy bývá zřejmě snaha uniknout s nemovitostí před věřiteli, kteří dotírají na zadluženou osobu buď formou konkursu nebo exekuce. V takových případech mívá samozřejmě dlužník zakázáno nakládat s nemovitostmi, nebo mu alespoň takový zákaz hrozí. Z takového zákazu vyplývá nemožnost převádět smluvně nemovitost na další osoby. Zákaz však nemůže postihnout důsledky, které nastávají v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu přímo ze zákona, jak k tomu dochází např. při odstoupení od smlouvy. Proto tam, kde hrozí, že by se v exekuci nebo v konkursu mohli za prodeje nemovitosti uspokojit věřitelé, lze mezi spřátelenými osobami pozorovat nikoli převod nemovitostí dopředu směrem k novým vlastníkům, ale couvání s nemovitostmi směrem dozadu k vlastníkům dřívějším. Odstoupení od smlouvy se svými důsledky nastalými přímo ze zákona se k tomu náramně hodí.

A tak se odstupuje a odstupuje. Uznání důsledků odstoupení od smlouvy v souhlasném prohlášení však není jedinou možností, jak couvat s nemovitostí před věřiteli. Čtenář by se jistě podivil, jak často se obdarování chovají k dárcům nevděčně a ti pak žádají o vrácení daru. I v takovém případě se vlastnické právo podle judikatury

soudů obnovuje přímo ze zákona, a to v okamžiku, kdy obdarovanému byl doručen požadavek na vrácení daru ze strany dárce. Vedle obnovení vlastnictví pro nevděk obdarovaného se objevují i případy, kdy darovaná nemovitost má vady, na něž dárce obdarovaného neupozornil. V souladu s ustálenou judikaturou se zde nemovitost opět nevrací, ale v důsledku přání vrátit nemovitost pro takové vady se ze zákona obnovuje původní vlastnické právo dárce. V této souvislosti katastrální úřad může přemítat, jaké zásadní vady může mít pole, na kterém nic není, ale strany si vždy nějakou vadu dokáží najít. V případech, kdy strany nevystačí ani s obnovením vlastnického práva k nemovitosti na základě odstoupení od smlouvy, ani s vrácením daru pro nevděk, je tu ještě další možnost. Strany si uznají absolutní neplatnost smlouvy, na jejímž základě byl proveden vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí. Důvodů neplatnosti smlouvy nabízí občanský zákoník dostatek, a ne vždy se jedná o takové důvody, které by bylo možno zjistit přezkoumáním původní vkladové listiny.

Jak vyplývá z judikátu citovaného v úvodu, strany na základě těchto důvodů nemohou dosáhnout změny zápisu v katastru na základě rozhodnutí soudu, pokud jsou ochotny uznat existující právní stav ve formě souhlasného prohlášení a stav tvrzený v souhlasném prohlášení nepopírají. V případě nepopírání nastalého stavu zde totiž není naléhavý právní zájem na určení vlastnictví prostřednictvím soudu.

Podívejme se nyní, jaký je právní význam a právní závaznost nepopírání stavu dosaženého odstoupením od smlouvy ve formě jeho uznání souhlasným prohlášením. Zde nám napoví rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2794/2000 ze 3.9.2002, který byl publikován v Soudních rozhledech, 2003, č. 8. V právní větě citovaného rozhodnutí se uvádí:

„Shoda účastníků smlouvy o tom, že odstoupení jednoho z účastníků smlouvy z důvodu, že byla uzavřena v tísní za nápadně nevýhodných podmínek a že má za následek zrušení smlouvy, ještě nemusí znamenat, že odstoupení od smlouvy bylo skutečně platné či účinné a že smlouva je tak zrušena.“

Z uvedeného je možno učinit závěr, že ani shoda účastníků smlouvy o důsledcích odstoupení od smlouvy ve formě souhlasného prohlášení, na jehož základě se provádí záznam do katastru, nemusí znamenat, že odstoupení od smlouvy bylo platné a účinné, a že skutečně nastaly důsledky odstoupení od smlouvy, které judikatura soudů s tímto odstoupením od smlouvy spojuje. Když shoda účastníků smlouvy o odstoupení ještě neznamená, že k odstoupení skutečně došlo, nemohou být účastníci souhlasného prohlášení, kteří dospěli ve vztahu k domnělému odstoupení k souhlasnému projevu, tímto souhlasným projevem zřejmě ani vázáni. A to jak vzájemně mezi sebou, tak ve vztahu ke třetím osobám. Pokud tedy následně dospějí k závěru, že se ve svých tvrzeních uvedených v souhlasném prohlášení mýlili, mohou si zřejmě původní souhlasné projevy dodatečně rozmyslet a přijít s novými tvrzeními, která předchozí tvrzení popřou. To vše se přirozeně nemusí dotknout jen vztahu mezi účastníky smlouvy, ale i třetí osoby, která nabude právo od osoby zapsané na základě souhlasného prohlášení do katastru, pokud dodatečně vyjde najevo, že je uvedené prohlášení nepravdivé.

Docházíme tedy k truchlivému závěru. Žaloba, kterou by se skutečný vlastník domohl autoritativního určení

svého vlastnického práva soudem, není v případě odstoupení od smlouvy možná, pokud ostatní účastníci smlouvy uznávají platnost a účinnost odstoupení od smlouvy ve formě souhlasného prohlášení. Uznání platnosti a účinnosti odstoupení od smlouvy ostatními účastníky smlouvy ale přitom nemá žádný právní význam a žádnou závaznost vyjma vytvoření předpokladu pro dosažení záznamu vlastnického práva v katastru nemovitostí, pro který přitom podle § 14 odst. 2 ZápPrNe platí:

„Záznamy jsou úkony katastrálního úřadu, které nemají vliv na vznik, změnu nebo zánik práva.“

Totéž co pro odstoupení od smlouvy samozřejmě platí i pro zápis důsledků vrácení daru nebo zápis důsledků absolutní neplatnosti smlouvy.

Řešit důsledky odstoupení od smlouvy dohodou o narovnání mezi účastníky smlouvy není přitom podle některých článků publikovaných v minulých číslech časopisu Ad notam možné. Proto nelze ohledně důsledků odstoupení od smlouvy o převodu nemovitosti ani uzavřít dohodu o narovnání, která by její účastníky smluvně zavazovala a pro kterou by platilo alespoň ustanovení § 41a odst. 2 ObčZ, které zní:

„Má-li být právním úkonem zastřen právní úkon jiný, platí tento jiný úkon, odpovídá-li to vůli účastníků a jsou-li splněny všechny jeho náležitosti. Neplatnosti takového právního úkonu se nelze dovolávat vůči účastníku, který jej považoval za nezastřený.“

Rovněž by jistě pomohlo, kdyby se postupovalo i v případě nemovitostí podle ustanovení § 457 ObčZ, které zní:

„Je-li smlouva neplatná nebo byla-li zrušena, je každý z účastníků povinen vrátit druhému vše, co podle ní dostal.“

Jelikož ale podle ustálené judikatury pro tyto případy platí, že nemovitost se vracet nemusí, protože se vrátila ze zákona již sama od sebe, nelze v dané věci v současné době asi mnoho dělat a je třeba brát svět takový, jaký je.

O notářích, sazbách a komputelizaci

JUDr. Tomáš Oulík*

Stát svěřuje notářům určité pravomoci a vybavuje některé úkony (listiny) notářů veřejnou vírou; současně očekává od notářů vytvoření jistot ve vymezených oblastech a k zajištění těchto úkolů organizačně vytváří síť notářských úřadů. Po této stránce proběhl přerod notářství na přelomu let 1992 a 1993 úspěšně. Privatizace této dosavadní oblasti justice odbřemnila stát od vydržování stovek pracovních míst a všeho co s tím souvisí a současně dala vzniknout novým plátcům daní.

Z hlediska hospodaření stát nemilosrdně zahrnul notáře mezi ostatní podnikatelské subjekty, včetně inkasa daně z přidané hodnoty (Autorovi příspěvku zůstalo utajeno, kde vzniká přidaná hodnota např. v rámci soudního komisariátu, činí-li notář úkony jménem soudu. Notáři, loajální k státu, se s tímto faktem smířili.) Stát v zájmu (na klientech) nezávislého postavení notářů stanovil notářský tarif s pevně stanovenými sazbami za notářské úkony. Mezi notáři proto neexistuje ekonomická konkurence a neuplatňují se, stejně jako v okolních zemích, pravidla trhu. V prvých letech činnosti notářství byly

* Autor je notářem v Praze.

pevně stanovené sazby za notářské úkony polštářem podnikatelských rizik, tento polštář však postupem času může ležet na umrlci. Notářský stav postrádá ekonomickou dynamiku, neboť notáři nevytvářejí významnější zisk, poptávka po notářských úkonech je pokryta sítí notářských úřadů a z pevně stanovených odměn notářů čím dál větší díl odčerpávají režijní náklady na chod kanceláří. Je to zřejmé např. z odměn za ověřování, již jednatým rokem nezměněných.

Jediným elementem schopným pracovat na nových formách notářské činnosti a jejich provázání s právními mantinely je notářská komora, těžící z entuziazmu svých členů. Notářská komora současně nese obrovskou odpovědnost za to, jaká bude budoucnost notářů.

V uplynulém desetiletí byla uvedena v život celá řada moderních prvků notářské praxe.

Centrální evidence závětí je přes řadu organizačních komplikací, vyplývajících z nutné součinnosti se soudy, pro pořizovatele závětí příslibem větších jistot a provazuje notářskou činnost s dědickým řízením. Zavedení *centrální evidence závětí* nemá pro jednotlivé notáře finanční efekt, ba spíše naopak, přitom ale určitě zvyšuje prestiž notářského stavu.

Centrální informační systém evidující úschovy peněz je pro jednotlivé notáře ještě větší ekonomickou zátěží (celá řada dalších úkonů), ale zavedení tohoto elektronického kontrolního systému peněžních úschov zvyšuje důvěryhodnost významné notářské činnosti a přispívá k tomu, že notářská obec je bez finančních afér.

Elektronický rejstřík zástav movitých věcí je prvním projektem, který má pro notáře ekonomický dopad. Registr sám o sobě při stanovených náhradách za úkony je spíše ztrátový, ale notáři sepisované související zástavní smlouvy jsou příslibem, že tato činnost by zejména v podnikatelské sféře mohla nacházet širší uplatnění než dosud. Bylo by rovněž praktické, kdyby notář měl možnost cenu stanovenou sazebníkem snížit.

Při úvahách o dalších perspektivách v „komputerizaci“ notářské práce je nutno sledovat právní úpravu, projekty v sousedních zemích, a - co je pro notáře důležitější - kalkulovat ekonomický efekt.

Význam by mohl mít registr fakultativních zápisů smluv upravujících společné jmění manželů, pokud by takový zápis byl spojen s fikcí, že předmětná smlouva „registrací“ vešla ve známost. Obdobně by mohly být zveřejňovány (s fikcí doručení) i dražební vyhlášky. Význam by mohla mít i veřejně přístupná evidence plných mocí udělovaných právníky osobami, eventuálně vůbec registr osob oprávněných jednat za právníké subjekty.

V budoucnu rovněž jistě dojde ke zřízení elektronického archivu notářských listin, kam pro určité druhy listin budou moci mít přístup i státní orgány. Cestou elektronické autorizace by mohly být zasílány i stejnopisy notářských zápisů.

Nepředpokládám, že by pozitivní přínos mělo centrální přidělování ověřovacích položek. Takový postup nemůže eliminovat možné podvody. Ukázalo se, že k nim dochází použitím dokonalých falzifikátů průkazů totožnosti a jejich zneužitím. Není mi znám případ, kdy by se notář vědomě účastnil podvodu tím, že by padělal zápisy v ověřovací knize. Celý proces ověřování by se stal neživotným (notáři by přestali být oceňováni za to, že často docházejí za nepohyblivými osobami a na všemožná místa) a komplikovaným. Ověření by trvalo neúměrně

dlouho. Po zkušenostech s dosavadními elektronickými registry každý notář ví, že server je občas nedostupný a že dochází k výpadkům spojení. Pokud by cena za ověřování dosáhla několikanásobku, mohla by notáři pokrýt zvýšené náklady na administrativu a udržování elektronických mostů, ale v žádném případě by veřejnost za více peněz nedostala násobky právních jistot.

Nemyslím si, že by mohlo mít v nejbližších letech pro notářskou komoru význam budování databází o těch skutečnostech, v nichž je notář povinen zachovávat mlčenlivost nebo kde je povinen chránit osobní údaje klientů, neboť by jen za cenu dalších a dalších nákladů narůstala možnost zneužití informací mimo kancelář notáře.

Zavádění nových elektronických forem notářské praxe nelze odvíjet od uzavřeného okruhu odměn. Notářská komora by měla prosadit svoji účast na stanovení pohyblivých náhrad za nové formy úkonů. Tyto náhrady nutně musí zahrnovat i přiměřený zisk notářů (jsou plátcí DPH).

Dojde-li ke změně pojetí notářských sazeb, notářská komora by jistě uvítala, kdyby notáři měli možnost svoji odměnu v odůvodněných případech snížit (již bylo řečeno, že u notářů se neuplatňuje princip konkurence). Jako případ uvedu sepsání deseti smluv o prodeji deseti bytových jednotek v téže budově - každému je zřejmé, že vypracování prvé (či soliterní) smlouvy je pro režii notáře nejnákladnější, a že při požadavku na sepsání deseti smluv by byla vhodná „množstevní“ sleva.

Současná koncepce a stropy odměn nedostatečně zohledňují vysokou odpovědnost notáře za způsobenou škodu a s tím související nárůst pojistného.

Na závěr zmíním vizi, která se odvíjí od faktu, že pojišťovny ani banky (kromě HVB Bank Czech Republic) nevěnují dosud úschovám peněz u notářů odpovídající pozornost. Notářská obec (komora?) by měla vytvořit subjekt bankovního typu pro úložky peněz u notářů. Tento subjekt by neposkytoval žádné rizikové bankovní služby a mohl by proto prostřednictvím notářů klientům nabídnout výhodnější podmínky pro vedení úschov, než jaké panují v současné době.

Ze zahraničí

6. zasedání Hexagonály v Brijuni (Chorvatsko)

JUDr. Martin Foukal*

6. zasedání tzv. Hexagonály se konalo tentokrát v chorvatském Brijuni ve dnech 9.-10. 6. 2003. Po zahájení jednání dne 9. 6. 2003 a uvítání prezidentem Chorvatské notářské komory, dr. Iličem, informovali jednotliví prezidenti zúčastněných notářských komor o aktuálním vývoji notářství v jejich zemích. Ve zkratce je možné charakterizovat vývojové tendence notářství takto:

* Autor je prezidentem Notářské komory České republiky.

I. Maďarsko

Již půl roku se připravuje elektronický archiv listin založený na rakouském systému archivu listin. Od 1. 1. 2004 budou v Maďarsku notářské listiny i pravomocné rozsudky v dědických věcech uchovávány elektronicky. Archiv listin má být propojen s ostatními elektronickými registry. Notářské komory z nich mohou získávat informace, které jsou užitečné především v dědickém řízení. Ve spojení s archívem listin je zaváděn také elektronický podpis.

Ministerstvo spravedlnosti připravuje návrh zákona pro převedení obchodního rejstříku na elektronický provoz. Všechny kapitálové společnosti budou muset být od 1. 1. 2005 registrovány elektronicky; rovněž veškeré listiny ukládané do obchodního rejstříku budou muset být podávány elektronickou cestou. Maďarští notáři jsou vybaveni počítačovou technikou se shodným technickým standardem. Již nyní jsou propojeni s pozemkovými knihami a budou v nejbližší době oprávněni vydávat úřední výpisy.

Dne 16. 6. 2003 vstoupil v platnost zákon o boji proti praní špinavých peněz, který stanoví rozsah a způsob zjišťování totožnosti a mj. i povinnost hlásit podezření příslušné regionální notářské komoře. Ta pak provede ohlášení příslušnému odboru Ministerstva financí. Tím by měla být zachována anonymita ohlašujícího notáře.

V současné době mají notáři povinnost absolvovat pravidelně jednotýdenní školení zaměřené na právo EU.

II. Česká republika

Byla podána zpráva o průběhu notářské konference při příležitosti 10. výročí privatizace notářství.

V souvislosti s přetrvávajícími problémy s rychlostí zápisů do obchodního rejstříku probíhají odborné diskuse o nové organizaci obchodního rejstříku v České republice. Proto se nyní diskutuje o možnosti zápisu do obchodního rejstříku bez přezkoumávání soudem na základě veřejných listin – to by mohlo vést k posílení významu notářských zápisů. Jiný návrh počítá s posuzováním listin tzv. ověřovateli, kterými by mohli být např. advokáti či notáři. Předmětem diskusí je rovněž otázka vyčlenění obchodního rejstříku z existující struktury soudů a zřízení „registračního úřadu“.

Podobně jako v ostatních evropských zemích je i v České republice aktuálním tématem boj proti praní špinavých peněz. Připravovaná zákonná úprava počítá s aktivní účastí notářů.

V České republice existuje silný konkurenční tlak ze strany ostatních právnických profesí umocněný skutečností, že instituce notářství dobře funguje. Čeští notáři se snaží společností nabízet nové spolehlivé služby a posílit tak důvěru v notářství. Jedná se například o možnost vydávání výpisů z obchodního rejstříku jako veřejných listin, podobně jako je tomu v některých jiných evropských zemích.

III. Slovensko

Notářská komora Slovenska nabízí lepší zajištění pohledávek věřitelů prostřednictvím využití přímo vykonatelných notářských listin. Existují i snahy rozšířit kompetence notářů v oblasti obchodního práva.

Slovenská vláda pracuje na návrhu zákona upravujícího zavedení nového modelu obchodního rejstříku, jehož cílem je urychlení řízení při zápisech. Uvažuje se o možnosti provádění zápisů prostřednictvím notářů, a to elektronicky přímým vkládáním dat.

Jako pozitivní vývoj je hodnoceno zavedení centrálního informačního systému, který je již od 1. 9. 2002 plně operativní, je však třeba ještě dořešit některé detaily v oblasti vkládání dat a obsluhy celého systému. Informační systém využívá internetové technologie a je kompatibilní s jinými databankami.

Od 1. 1. 2003 existuje centrální rejstřík závětí a rejstřík notářských zápisů a ověřených podpisů.

Slovenské notářství se intenzivně zabývá otázkami důležitými pro jeho budoucnost, jako např. elektronickým podpisem notáře a elektronickým archívem listin. Novela notářského řádu již bude počítat s elektronickou archivací.

IV. Chorvatsko

Chorvatští notáři dosáhli rozšíření svých kompetencí v dědické agendě a plánují větší působení v oblasti práce s veřejností.

V. Slovinsko

Slovinská notářská komora v posledních měsících zesílenou měrou spolupůsobila při zpracování návrhů nových zákonů. Od 1. 1. 2003 získali notáři nové kompetence v oblasti věcných práv – např. v otázce zástavních listů nebo stavění budov na cizím pozemku, kdy byl zaveden obligatorní notářský zápis.

Ve slovinském notářství přetrvává stále rozdíl mezi notáři ve velkých městech a na venkově, kde je pocítován nízký počet zde působících firem.

Nabízí se možnost rozšíření kompetencí ve věcech dědických, zde však vzniká otázka, zda je lepší přiklonit se k francouzskému či rakouskému modelu.

VI. Rakousko

Rakouské notářství poukázalo na obtížnou situaci v oblasti konkurence s advokací a rovněž na složitou politickou situaci notářství ve vztahu k současné vládě.

Po vystoupení jednotlivých delegací se o slovo přihlásil viceprezident rakouské notářské komory, dr. K. Woschnak, který shrnul dvě tendence, které jsou společné všem šesti notářstvím v rámci Hexagonály, a to:

- stále větší přebírání úkolů státu (tzv. outsourcing) prostřednictvím notářů, které má sloužit k odbřemenění státního aparátu; v tom je možno spatřovat velkou šanci pro budoucnost a rozvoj notářství;
- stále rostoucí využívání informačních technologií v notářství.

Dr. Woschnak uvedl, že si lze představit vypracování společných hlavních linií k tomuto tématu, které by se následně staly základem pro společné vystupování vůči veřejnosti, a to i v rámci celé Evropy, kde je zapotřebí pozici notářství dále upevňovat.

Prezidentka slovinské notářské komory, dr. E. Braniselj, na tuto myšlenku navázala a poukázala na význam přípravy notářů v jednotlivých kandidátských zemích na vstup do EU, a to zvláště jejich proškolením v oblasti

práva EU. Zazněl proto návrh vypracovat plán dalšího vzdělávání s konkrétními tématy a referenty, který by bylo možno realizovat od podzimu 2003.

VII. Přijatá usnesení

Zasedání Hexagonály přijalo jednomyslně následující usnesení:

- (1) a) o možnosti prezentování společných stanovisek šesti notářství „Hexagonály“
- b) o úzké vzájemné spolupráci při vzdělávání a dalším vzdělávání v oblasti práva EU
- c) doporučení, aby v rámci CNUE vedle dalších jazyků bylo používáno němčiny jako pracovního jazyka
- (2) na podzim 2003 bude v Lublani pořádán workshop k otázkám notářského svěření, které je v této zemi zaváděno (doporučená účast)
- (3) bylo dohodnuto využití společné homepage, přičemž příslušný koncept k tomu vypracuje rakouské notářství
- (4) Rakouská notářská komora je pověřena vypracováním konceptu pro země Hexagonály v oblasti vzdělávání a dalšího vzdělávání v právu EU
- (5) kancelář Rakouské notářské komory v Bruselu se po věruje zajištěním funkce sekretariátu Hexagonály.

Vltava–Dunaj 2003

JUDr. Bohdan Hallada*

Ve dnech 27.–29. 6. 2003 se v Kroměříži uskutečnilo osmé setkání rakouských a českých notářů pod názvem „Vltava–Dunaj“.

Program byl zahájen v pátek odpoledne návštěvou kroměřížského zámku. Prohlídka prostor, v nichž se konal památný kroměřížský sněm, poskytla dobrou příležitost připomenout si nejen tuto významnou událost, ale i mnoho dalšího, co oba národy historicky spojuje. Po prohlídce zámku následovala večeře a společná návštěva arcibiskupských vinných sklepů.

Sobotní dopoledne bylo již tradičně vyhrazeno odbornému programu. Tématem letošního semináře byla závět v současném českém právu. Erudovaný referát přednesl JUDr. Karel Wawerka. Jakkoliv se naše platná právní úprava pořízení pro případ smrti nám samotným může jevit jako kusá či neodpovídající současné společenské potřebě, vzbudilo toto téma u rakouských kolegů živý zájem a debata, týkající se nakonec celého českého dědického práva, se rozproudila do překvapivé šíře.

Sobotní odpoledne bylo vyhrazeno individuálnímu programu účastníků a mnozí ho využili k návštěvě krásných kroměřížských zahrad a parků.

Oficiální program byl zakončen v sobotu večer společnou večeří a koncertem pod širým nebem.

Jedno z hlavních pozitiv setkávání tohoto druhu je dle mého názoru kromě výměny informací navazování osobních kontaktů s kolegy z druhé země a vytvoření pocitu určité profesní sounáležitosti. Mám za to, že i tento účel setkání Vltava–Dunaj se stále větším úspěchem plní.

Notářská hospitace v Německu

Mgr. Lenka Leszay, LL.M., Mgr. Lucie Vlasáková*

V květnu tohoto roku se uskutečnil program pořádaný Německou nadací pro mezinárodní právní spolupráci (*Deutsche Stiftung für internationale rechtliche Zusammenarbeit*) ve spolupráci se Spolkovou notářskou komorou (*Bundesnotarkammer*) a zemskými notářskými komorami pro notáře ze střední a východní Evropy. Tento program byl zaměřen především na možnost poznání praxe německých notářů a zúčastnilo se ho celkem šestnáct notářů, notářských kandidátů a koncipientů z Bulharska, České republiky, Estonska, Chorvatska, Polska, Maďarska, Rumunska, Slovenska a Slovinska. Za Českou republiku se tohoto programu zúčastnily autorky tohoto příspěvku.

Program byl rozdělen na dvě části: úvodní seminář a vlastní „hospitaci“ v německé notářské kanceláři, určené pořadatelem. Během úvodního pětidenního semináře, který se konal v Bonnu, vybraní němečtí notáři, soudci, ale i advokáti prostřednictvím svých přednášek seznámili účastníky se základními zásadami organizace německého notářství, vyhotovování notářských listin, obsazování notářských úřadů, dohledu nad notářskou činností a pojištění německých notářů. Velice zajímavými tématy byly: pozemkové knihy a nakládání s nemovitostmi, činnost notáře v řízení o zápisech do pozemkové knihy, německé dědické právo a rodinné právo z pohledu notáře a advokáta. Součástí úvodního semináře byla i návštěva soudu (*Amtsgericht* – soud prvního stupně v SRN) v Bonnu. Na oddělení pozemkových knih tohoto soudu měli účastníci možnost nahlédnout do některých spisů a bylo jim stručně osvětleno, jakým způsobem řízení v pozemkových knihách probíhá. Nikoli bez zajímavosti bylo zjištění, že údaje pozemkové knihy nejsou veřejně přístupné a že do pozemkových knih může nahlédnout jen ten, kdo osvědčí právní zájem, nebo notář. Na oddělení obchodního rejstříku byl podán stručný výklad o jednotlivých formách německých obchodních společností a o tom, jaké údaje se do obchodního rejstříku zapisují. Údaje obchodního rejstříku jsou v SRN teprve převáděny do elektronické podoby, přičemž pokročilost tohoto procesu je v jednotlivých spolkových zemích různá. Záměrem je umožnit přístup k údajům obchodního rejstříku přes internet, tento přístup zpoplatnit a takto pořízeným výpisům propůjčit platnost originálu. Součástí úvodního semináře byla i návštěva notářské kanceláře Dr. Hanse-Jakoba Pützera, který pohovořil o rozdílech v organizaci notářství v jednotlivých zemích a o organizaci práce notáře v jeho kanceláři.

Druhá část programu spočívala v desetidenní hospitaci v pořadatelem určené notářské kanceláři v některé ze spolkových zemí. Jedna z autorek tohoto příspěvku hospitovala v notářské kanceláři Dr. Norberta Dorsemagena v Düsseldorfu a druhá v notářské kanceláři Dr. Heidrun Berndt v malém okresním městě Beeskov (nědaleko od Berlína). „Hospitace“ spočívala především v naslechu při jednáních probíhajících v notářské kanceláři, studiu jednotlivých spisů, konzultaci jednotlivých

* Mgr. Lenka Leszay, LL.M. je notářskou kandidátkou, zástupkyní JUDr. Martiny Herzánové, notářky v Praze. Mgr. Lucie Vlasáková je notářskou koncipientkou JUDr. Ludmily Zdráhalové, notářky ve Varnsdorfu.

* Autor je notářem v Praze.

případů s notářem, jakož i v bližším seznámení se s předpisy upravujícími právní vztahy k nemovitostem, dědické právo a v neposlední řadě s postupem notáře při sepisování notářských zápisů, ověřování podpisů a se základy vedení rejstříků. Program byl zakončen závěrečným vyhodnocením hospitace, kdy se všichni účastníci znovu sešli v Bonnu a porovnali své zkušenosti z jednotlivých notářských kanceláří.

Z historických důvodů v SRN dodnes existují tři formy notářství: notář (*Nur-Notar*), advokát-notář (*Anwalts-Notar*) a státní notář (*Beamten-Notar*). Pro práci všech notářů (*Nur-Notar*) platí shodná pravidla. Notáři smějí vykonávat pouze notářskou agendu a jejich počet je, jako u nás, omezen. Advokáti-notáři vykonávají jak činnost advokáta, tak činnost notáře. I pro ně však platí pravidlo, že pokud již byli v jedné věci činní jako advokáti, nesmí v této věci vykonávat notářskou činnost, a naopak. Státní notáři jsou v zaměstnaneckém poměru. Notáři (*Nur-Notar*) působí především v Bavorsku, Braniborsku, Hamburku, Mecklenbursku-Pomořanech, Porýní-Falci, Sársku, Sasku, Sasku-Anhaltsku, Durynsku a východní části Severního Porýní-Vestfálska a je jich kolem 1700. Notáři-advokáti, kterých je přibližně 9.000, působí v Berlíně, Brémách, Hesensku, Dolním Sasku, Šlesvicku-Holštýnsku a západní části Severního Porýní-Vestfálska. Se státními notáři, kterých je asi 630, se lze setkat v Bádensku-Württembersku, přičemž v obvodu vrchního soudu ve Stuttgartu vedle sebe existují všechny tři formy notářství.

Notáři a notáři-advokáti jsou členy Spolkové notářské komory (*Bundesnotarkammer*) a podle sídla svého úřadu se dále sdružují ve 21 notářským komorách, působících přibližně v obvodech vyšších zemských soudů (*Oberlandesgericht*). Vedle komor slouží potřebám notářů Německý notářský institut. Na tento institut se může obrátit každý notář, který je v praxi konfrontován s neobvyklou nebo zvláště obtížnou právní otázkou. Zpravidla do čtrnácti dnů obdrží od tohoto institutu stanovisko (dobrozdání). Tento institut navíc pro notáře obstarává odbornou literaturu a shromažďuje relevantní informace.

Těžiště notářské činnosti v SRN spočívá ve vyhotovování notářských listin o nemovitostech a související činnosti. Sepsání těchto listin u notáře je povinné. Notář však vedle vlastního sepisu zajišťuje veškerá povolení (např. povolení obce a mnohá další) a zápis do pozemkových knih. Ve smlouvách, jak dnes začíná být běžné i u nás, se vedle převodu vlastnického práva takřka vždy řeší i otázky financování, hypoték, výmazu starších hypoték, přičemž notář po uzavření příslušné smlouvy vše časově koordinuje. Dohlíží rovněž na to, aby placení kupní ceny proběhlo v souladu se smlouvou.

Přestože němečtí notáři nejsou soudními komisaři, je jejich činnost v oblasti dědického práva velice široká, a to jak při sepisování závětí (kde je možná i společná závěť manželů) a dědických smluv, tak po smrti zůstavitele, kdy dědicům zejména připravují návrhy na vydání potvrzení o dědickém právu soudem (*Erbschein*) a po vydání tohoto potvrzení – pokud si dědicové nepřejí setrvat v tzv. dědickém společenství (*Erbengemeinschaft*) – sepisují dohody o vypořádání dědictví. Zajímavá je zejména široká možnost porčení pro případ úmrtí, jako např. možnost odkazů, ustanovení vykonavatele závětí, určení „poddědice“ (svěrenské nástupnictví), darování pro případ úmrtí a za života zůstavitele dohody budoucích dě-

diců o vzdání se dědického práva. K dalším činnostem německého notáře patří samozřejmě jeho působení v oblasti obchodních společností, zejména při zakládání kapitálových společností a změně jejich zakladatelských dokumentů, a v oblasti obchodního rejstříku. Neopomítnutelné je též jeho působení při sepisu manželských smluv, ve kterých se často musí zabývat i otázkami výživy a vypořádání manžela po rozvodu a zaopatření nezletilých dětí.

Notářské zápisy mohou němečtí notáři vyhotovovat zásadně jen v obvodu sídla svého úřadu. Při notářské činnosti je kladen velký důraz na poučovací povinnost. Notář musí všem zúčastněným, zejména však „slabší“ ze stran, dopodrobna vysvětlit všechny možnosti řešení dané problematiky a důsledky uzavírané smlouvy. Asi 25% pojistných událostí německých notářů spočívá právě v odpovědnosti za nedostatečné poučení účastníků. Před podpisem notářského zápisu o právním úkonu musí notář celou listinu nahlas přečíst. Pokud se strany dohodnou na změně některého ustanovení tohoto úkonu, nebo pokud je potřeba opravit např. písarskou chybu, vyznačí notář tuto změnu ručně na předčítanou listinu a změněné ustanovení znovu přečte. Originál notářského zápisu je pak podepisován i s těmito ručně psanými změnami. V textu stejnopisu notářského zápisu jsou tyto změny již zapracovány.

Celý program byl ze strany pořadatele velice dobře připraven, vždy jsme se setkali s ochotou, porozuměním a zájmem o seznámení se s úpravou notářství v ostatních zemích. Závěrem nezbývá než konstatovat, že hospitace v německé notářské kanceláři byla velice užitečnou zkušeností. Nejen pro představu o práci našich německých kolegů, inspiraci a seznámení se s některými instituty našemu právu neznámými, ale v neposlední řadě i pro zkonalení si znalosti německé odborné terminologie.

Z dějin notářství

Kapitola z dějin notářství

*Doc. JUDr. Karel Schelle, CSc., JUDr. Ilona Schelleová, Dr.**

Historie je vždy inspirující pro budoucnost, a tak není od věci se občas zastavit a poohlédnout se do minulosti. Jistě tedy nikoho neurazí několik právně-historických pohledů na problematiku notářství.

Počátky institutu notářství je nutné hledat v nejstarších dobách českého státu. Pochopitelně se vyvíjelo v souvislosti s vývojem soudnictví a to zase v souvislosti s vývojem celého středověkého právního systému. Tento vývoj nebyl samozřejmě izolován od okolního světa, a tak se i zde projevovaly zahraniční vlivy. Stejně jako v jiných státech i zde byli ve středověku u soudů činní soudní písaři, jejichž úkolem bylo zapisovat průběh soudního jednání a rovněž provádět zápisy do zemských či jiných desek. Předpokladem pro výkon těchto funkcí byla i určitá znalost práva. Zmiňovaní písaři používali i označení *notarius terrae, protonotarius, vicenotarius*, ač se jejich

* Autoři jsou pedagogy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

činnost od pravé podstaty notářství zásadně lišila, poněvadž byla spjata se soudním řízením a nikoliv se zřizováním právních listin k soukromým účelům.

Počátky instituce notářství s prvky veřejného notářství se v českých zemích objevily až v důsledku recepce římského práva. V průběhu 12. a 13. století se zintenzívnily styky s Itálií, což se projevovalo v pronikání vlivu římského práva. Svou roli sehrála i německá kolonizace, při níž si německí kolonisté s sebou přinášeli německé právo, které bylo již mnohem dříve než právo české ovlivněno právem římským. Počet notářů, kteří byli činní jako veřejní notáři, rostl již za vlády Václava II., jenž provedl i první právní úpravu notářství, kterou omezil počet notářů a začal od nich vyžadovat zkoušku o jejich způsobilosti a přísahu.

V této souvislosti nelze nezpomenout jméno významného právníka italského původu působícího v českých zemích. Byl jím *Henricus de Isernia* (Jindřich z Isernie), který je někdy považován za prvního veřejného notáře. Byl původem z Neapole, do Prahy přišel v roce 1270 a hned od počátku byla jeho činnost velmi rozsáhlá. Byl činný v kanceláři krále Přemysla Otakara II., své právní vědomosti šířil na notářské škole, kterou na Vyšehradě založil. Zde vyučoval „*ars dictandi*“, tj. umění skládat listiny. Byl však i významným právnickým spisovatelem, protože po sobě zanechal mimo jiné dvě sbírky formulářů „*Instrumenty Henrici Italici*“ a „*Formae privilegiorum Henrici Italici*“.

Z dalších významnějších jmen můžeme ještě připomenout *Velislava*, jenž byl rovněž autorem sbírek formulářů a jiných písemností.

Veřejné notáře v té době jmenoval král nebo papež, respektive ti, na něž toto právo bylo přeneseno. Tak byli notáři ustavováni *auctoritate apostolica* či *imperiali* či obojí. Počet notářů se ovšem zvyšoval na úkor jejich kvality, a tak Karel IV. v roce 1349 přistoupil k opětovné úpravě jejich postavení.

Nechal sepsat zákoník zemského práva „*Maiestas Carolina*“, jenž však v důsledku odporu stavů nebyl schválen a král musel prohlásit, že originál shořel. Přesto však získal značnou autoritu a v transformovaných podobách se používal minimálně jako právní kniha nebo učební pomůcka. V této právní památce bylo mimo jiné stanoveno, že veřejným notářem se může stát jen ten, kdo k tomu dostane královské zmocnění. Toho se však dostalo jen tomu, kdo prokázal zkoušku své znalosti, byl shledán moudrým a věrným a složil přísahu.

Karel IV. zároveň udělil roku 1358 pražskému arcibiskupovi Arnoštu z Pardubic a všem jeho nástupcům právo jmenovat notáře pro celou říši a především pro české země. Právo jmenovat notáře udělil dále i falckrabím. Text skládané přísahy se velmi často měnil, byl poměrně dlouhý a obsahoval vyjmenování povinností notářů. Uvedení notářů v úřad – investitura – se provádělo symbolicky, předáním pera a kalamáře, resp. i předáním listu pergamentu a políbením.

Co bylo hlavním předmětem činnosti těchto notářů? Především vyhotovovali listiny nadané veřejnou vírou. O celém jednání probíhajícím před notářem sepsal notář protokol a z něho zhotovil notářskou listinu. K hodnověrnosti listiny stačil podpis notáře a připojení jeho znamení. Tomuto jednání a sepisování protokolu měli být přítomni dva svědci, kteří byli na konci listiny uvedeni slovy „*testibus fidedigbis ad premisa vocatis et rogatis*“.

Notářské instrumenty byly psány na pergamenových listinách. Instrument začínal invokací, označením roku a dne, někdy i místa právního jednání, pak následoval obsah právního jednání, uvedení svědků, jméno a podpis notáře. Na listinu samu byly připojeny pečeti stran, popřípadě svědků. Notář uvedl při podpisu své jméno, jméno svého otce, rodiště a údaj o tom, kým byl pověřen.

Úprava notářství provedená Karlem IV. byla v českých zemích v platnosti až do doby vydání říšského notářského řádu z roku 1512, který v českých zemích zavedl Ferdinand I.

Období vlády Karla IV. bylo vyvrcholením předchozího vývoje v řadě oblastí, nesporné je to právě u notářství. V dalším období začalo bohužel postupně docházet k jeho úpadku. Tyto funkce zastávali lidé, kteří neměli valného právníckého vzdělání a praktické zkušenosti žádné.

Prohlubující se krize notářství v průběhu šestnáctého století s sebou přinášela velkou nespokojenost s touto oblastí činnosti, což se promítalo v řadě stížností. Na tuto neutěšenou situaci bylo třeba rázně reagovat. Učinil tak až Karel VI., který 1. března 1725 rozhodl o tom, že notáři musí být přezkoušeni a v úřadech ponecháni jen ti, kteří jsou způsobilí. Zároveň bylo rozhodnuto, že se o notářský úřad nesmí u papeže nikdo ucházet bez souhlasu císaře, a že papežští notáři nesmí svůj úřad vykonávat bez císařova souhlasu.

Dalším mezníkem byla vláda Josefa II. Tento panovník se zasloužil o prosazení celé řady reforem, mimo jiné i v oblasti právní a soudní. Jedním z významných výsledků jeho aktivity na tomto poli bylo vydání obecního soudního řádu z 1. května 1781, který stanovil, že za veřejnou listinu se pokládá jen notářský směnečný protest a že ostatní notářské listiny se za veřejné nepokládají. Později v roce 1796 za Františka II. bylo toto ustanovení v některých rakouských zemích opraveno a všechny řádné notářské listiny byly uznány za listiny veřejné. Patentem z 9. dubna 1782 bylo notářům povoleno zastupovat klienty u obchodních a směnečných soudů.

Protože se patent z roku 1782 o omezení notářské činnosti neprojevil jako dost účinný, byla ohledně notářů učiněna další opatření. Tak dvorní dekret ze 3. ledna 1788 upravil zřizování veřejných notářů zemským místodržitelstvím. Každý notář byl brán do přísahy, zvolil si znak a pečeť a obdržel diplom. O tom všem byl u zemského místodržitelství sepsán zápis. Všichni ostatní notáři byli vyloučeni z činnosti, pokud nedostali diplom zemského místodržitelství.

Další omezení obsahoval dvorský dekret z 29. února 1804, který stanovil, že notář smí své oprávnění vykonávat a svého znaku užívat jen v zemi, kde byl za notáře přijat.

Rovněž dvorský dekret z 9. června 1821 znamenal zásah do činnosti notářů. Stanovil, že jen směnečné protesty jsou listinami veřejnými, nikoli ostatní notářské listiny. Všem notářům byly dosavadní diplomy odňaty a vydány nové s novou formulací. Tento dekret dále provedl změnu kompetence ustanovování notářů tím, že toto oprávnění přenesl na Nejvyšší soud. V souvislosti s tím změnil obsah přísahy, kterou nesměl notář skládat dříve, dokud nezaplatil taxy a nepředložil notářský znak.

Povolení k zastupování před obchodními a směnečnými soudy, udělené notářům roku 1782, jim bylo v roce 1824 odňato, neměli-li oprávnění vykonávat advokacii.

Z uvedeného vyplývá, že od roku 1781 existovalo ve většině rakouských zemí jen notářství směnečné a ostatní hlavní činnosti, tj. zřizování právních listin, byly mimo notářství a obstarávali je advokáti, úřady patrimoniální a pokoutníci. Na první pohled je zřejmé, že se jednalo o stav nenormální, nekorespondující se situací ve většině evropských zemí. Tato situace se změnila po roce 1848.

Rok 1848 znamenal nejen rozhodující mezník v politickém vývoji Rakouska, a tím i českých zemí, ale byl rozhodujícím také pro formování moderního státního mechanismu a moderního právního řádu. I když je pravdou, že například v oblasti občanského práva tento proces začal mnohem dříve, přinejmenším od vydání rakouského občanského zákoníku v roce 1811.

V roce 1848 dozor nad notářstvím převzalo především nově zřízené ministerstvo spravedlnosti a začala se připravovat nová právní úprava notářství, odpovídající potřebám vyplývajícím z nové situace, do níž se habsburská monarchie dostala. Stalo se tak nakonec císařským patentem z 29. září 1850, č. 366 ř. z., jímž byl vydán rakouský notářský řád. I když byl za vzor vzat zejména francouzský notářský řád, brzy se ukázal jako nepříliš vhodný, a tak jeho platnost nebyla dlouhá. Dne 21. května 1855 byl pod číslem 93 ř. z. vydán nový notářský řád, který se ukázal jako mnohem vhodnější a propracovanější a tak i lépe vyhovující. Zejména podstatně zjednodušoval určité formality. Nicméně ani tento notářský řád právní praxi nepřijala bez výhrad. Spíše naopak, i on se stal terčem kritiky a v některých směrech byl dokonce hodnocen jako krok zpět. Tyto skutečnosti pochopitelně nepřispěly k upevnění notářství a k posílení jeho autority.

Rozhodujícím obdobím pro organizaci notářství a formování jeho právní úpravy se stal počátek sedmdesátých let 19. století. Po řadě jednání, zejména v odborných kruzích, byl 25. července 1871 vydán pod číslem 75 ř. z. nový notářský řád a spolu s ním pod číslem 76 ř. z. zákon o nezbytnosti notářských spisů pro některá právní jednání a o nezbytnosti legalizace podpisů na tabulárních listinách. Tento zákon potom v nezměněné podobě platil až do vzniku Československé republiky.

Recepční zákon z 28. října 1918 převzal veškerý rakouský právní řád, v důsledku čehož došlo i k recepci právní úpravy notářství. V českých zemích tedy platil rakouský notářský řád č. 75/1871 ř. z. a na Slovensku zákonný článek z roku 1874, ve znění zákonného článku VII z roku 1866. Tento dualismus se po dobu trvání první republiky nepodařilo odstranit. Notářství bylo v podstatě svobodným povoláním s určitými rysy oficiality (sepisováním veřejných listin, ověřováním, osvědčováním) a s funkcí pomocného státního orgánu (soudní komise). Tato jednání, která notáři prováděli jako pomocný orgán soudu, jako soudní komisaři, byla placena notářům účastníky, nikoli státem.

V období první republiky platil pro notáře tzv. *numerus clausus* a počet a sídla notářů byla pevně stanovena ministerstvem spravedlnosti. Notáře jmenoval ministr spravedlnosti, jenž měl i nejvyšší dozor nad výkonem notářství. Jednalo se o agendu soudně komisařskou, nad níž náležel dozor na nižší úrovni krajským nebo vrchním soudům, na jiných úsecích praxe pak autonomním notářským orgánům, tedy notářským komorám. Tento stav přetrval i v prvních poválečných letech.

K zásadním změnám v organizaci, ale i charakteru notářství došlo po únorovém převratu v roce 1948. V sou-

vislosti s tzv. zlidověním soudnictví a s jeho unifikací a zjednodušením, mj. i zrušením všech zvláštních soudů, došlo rovněž k nové úpravě notářství, které „*se mělo politicky a ekonomicky přizpůsobit novým společenským poměrům*“. Poté co byly odmítnuty nihilistické tendence ke zrušení notářství a k rozdělení jeho agendy mezi soudy a advokacii, přikročilo se k nové právní úpravě. Výsledkem byl zákon č. 202/1949 Sb. a na něj navazující nařízení ministra spravedlnosti, jež vstoupily v platnost od 21. srpna 1949. Úkoly notářství se sice v zásadě nezměnily, došlo však k jejich nové organizaci. Notáři se stali členy krajských notářských sborů. Notářství přestalo být svobodným povoláním, ztratilo svůj podnikatelský charakter, a tak můžeme v podstatě hovořit o jakémsi znárodnění notářství.

Zákon č. 202/1949 Sb. sjednotil instituci notářství na celém území republiky, zrušil notářské komory a zajistil větší koordinaci s justičními orgány.

Další zásah do postavení a působení notářství znamenaly nové občanskoprávní kodifikace v období tzv. právnícké dvouletky. V roce 1950 to byl občanský zákoník a občanský soudní řád, jež byly realizovány od roku 1951. V návaznosti na tyto kodexy, které podstatně změnily úkoly notářství, bylo třeba připravit novou právní úpravu notářství, a tak se notářství v roce 1951 dočkalo dalších změn. Byl vydán zákon č. 116/1951 Sb., doplněný nařízením ministra spravedlnosti č. 117/1951 Sb. a dále nařízením ministra financí č. 118/1951 Sb., o notářských poplatcích. Nový notářský zákon rozlišoval tři okruhy působnosti státního notářství. Byla to činnost ve vlastním okruhu působnosti, spočívající především v sepisování notářských listin, činnost z pověření soudu, což bylo rozhodování o dědictví a podobné záležitosti, a činnost na žádost stran.

Zásadně se změnila i organizace notářství. Došlo ke zřízení „státního notářství“ v obvodech okresních soudů. Notářství se tak stalo státním úřadem a notáři i notářští zaměstnanci státními zaměstnanci.

Uvedená právní úprava však dlouho nevydržela. K dalším změnám došlo v roce 1954, kdy byl vydán zákon č. 52/1954 Sb. s účinností od 1. ledna 1955. Tímto zákonem byla zrušena činnost z pověření soudu a tzv. dvoukolejnost byla odstraněna tím, že určité agendy, a to především agenda dědická, byly předány přímo do kompetence státního notářství. Po stránce organizační byl dozor nad státním notářstvím předán krajským soudům. V zákoně se již hovoří o činnosti rozhodovací a činnosti ostatní.

Ani další právní úprava na sebe nenechala dlouho čekat. V roce 1957 vyšel zákon č. 26 Sb., jenž vstoupil v platnost 1. července toho roku. Sjednotil veškeré poplatky, a to dědické, darovací, převodní a úkonové, přenesl je do kompetence státního notářství a označil je jako notářské poplatky. K provedení tohoto zákona byla vydána vyhláška č. 30/1957 Sb., která obsahovala tarify těchto poplatků.

V roce 1963 byl vydán nový občanský soudní řád a v roce 1964 nový občanský zákoník. V souvislosti s tím došlo i k vydání nového notářského řádu pod číslem 95/1963 Sb. V návaznosti na něj byl vydán i zákon o notářských poplatcích č. 24/1964 Sb. s prováděcím nařízením č. 25/1964 Sb. a zákon o evidenci nemovitostí č. 22/1964 Sb.

Co bylo obsahem této nové právní úpravy a co znamenala pro postavení a organizaci notářství? Státní no-

tářství bylo považováno za státní orgán, který má pomáhat občanům a organizacím při ochraně jejich práv, při uspořádávání jejich vzájemných vztahů. Své úkoly plnilo zejména prováděním činnosti rozhodovací včetně poplatkové, činnosti listinné a osvědčovací, činnosti poradenské, obstaráváním správy pozemkových a železničních knih a spolupůsobením při evidenci nemovitostí.

V rámci rozhodovací činnosti konalo řízení a rozhodování o dědictví, o umořování listin, o registraci právních úkonů, o úschovách, o notářských poplatcích a provádělo soudem nařízenou exekuci prodejem nemovitostí. Při výkonu listinné činnosti sepisovalo notářské zápisy o právních úkonech v případech, kde si to účastníci přáli nebo kde to právní předpis výslovně požadoval.

Územní organizace státních notářství se dostala do souladu s územní organizací okresních národních výborů a v hlavním městě Praze s územní organizací obvodních národních výborů. Sídlo ONV se stalo i sídlem státního notářství. Ministerstvo spravedlnosti však mohlo soustředit vyřizování věcí určitého druhu z obvodu několika notářství do obvodu jednoho z nich. K takovému soustředění došlo při vedení správy pozemkových knih, železničních knih, knihovních vložek zemských desek a ve věcech úschov.

Správa pozemkových knih pro územní obvod státního notářství pro Prahu 1-10, státního notářství Praha-východ a státního notářství Praha-západ byla koncentrována u státního notářství pro Prahu 1. U státního notářství Plzeň-město bylo soustředěno vedení pozemkových knih i pro obvody státního notářství Plzeň-sever a státního notářství Plzeň-jih, u státního notářství Brno-město i pro obvod státního notářství Brno-venkov a u státního notářství Bratislava-město i pro obvod státního notářství Bratislava-venkov.

Správa železničních knih pro obvody státního notářství pro Prahu 1-10, státních notářství Středočeského, Jihočeského, Západočeského, Severočeského a Východočeského kraje, jakož i pro hlavní trati na území Jihomoravského a Severomoravského kraje byla soustředěna u státního notářství pro Prahu 1, správa železničních knih pro obvody státních notářství Jihomoravského a Severomoravského kraje, s výjimkou hlavních tratí těchto krajů, u státního notářství Brno-město. Správa železničních knih pro obvody státních notářství na Slovensku byla přikázána státnímu notářství Bratislava-město.

Správa knihovních vložek zemských desek z obvodů státních notářství pro Prahu 1-10 a státních notářství Středočeského, Jihočeského, Západočeského, Severočeského a Východočeského kraje se soustředila u státního notářství pro Prahu 1 a z obvodů státních notářství Jihomoravského a Severomoravského kraje u státního notářství Brno-město.

Řízení o úschovách z obvodů státních notářství pro Prahu 1-10 začalo provádět státní notářství pro Prahu 2.

V čele každého notářství stanul vedoucí státní notář, který organizoval a řídil činnost státního notářství a vykonával bezprostřední dohled nad státními notáři, notářskými čekateli a ostatními pracovníky státního notářství.

Řízení činnosti státních notářství, jejich kontrola a koordinace činnosti začala náležet do pravomoci předsedů

příslušných krajských soudů. Vrchní dohled nad činností státních notářství na území republiky začal provádět ministr spravedlnosti.

Předpokladem pro získání funkce vedoucího státního notáře, státního notáře a pro jmenování notářských čekatelů bylo československé státní občanství, občanská bezúhonnost a ukončení vysokoškolského právnického vzdělání. U vedoucích státních notářů se kromě toho vyžadovala právní praxe po dobu alespoň 2 let, z toho nejméně jeden rok u státního notářství. Ministr spravedlnosti, který na návrh předsedy krajského soudu ustanovoval do funkce a odvolával z nich vedoucí státní notáře a státní notáře a který přijímal a propouštěl notářské čekatele, rovněž na návrh předsedy krajského soudu mohl prominout požadavek vysokoškolského vzdělání nebo právní praxe, „byly-li pro to důvody zvláštního zřetele“. O degradaci notářství tímto ustanovením nemusíme rozsáhleji hovořit. Zejména začátkem sedmdesátých let v období tzv. normalizace se tohoto ustanovení často zneužívalo. Takzvaní dělničtí kádři z dělnických přípravek se dostali jak v justici, tak ve státním notářství na odpovědná vedoucí místa, aby zajistili třídnost v jejich rozhodování.

Právní úprava státního notářství a řízení před ním z let 1963-1964 doznaly sice za doby své platnosti novelizace, nic podstatnějšího se však nezměnilo (viz úplné znění notářského řádu pod č. 519/1991 Sb., platné do 31. prosince 1992). Nové, podstatně odlišné právní úpravy se notářství dočkalo až v roce 1992 v souvislosti s jeho privatizací.

Dějiny notářství v Chorvatsku a Estonsku

JUDr. Jiří Kozelka*

V minulém roce se zasedání notářských komisí CAEM (Komise pro záležitosti Evropy a Středomoří) a CAUE (Komise pro záležitosti Evropské unie) uskutečnila v chorvatském Dubrovniku a estonském Tallinnu. Delegáti byli seznámeni s materiály týkajícími se historie notářských úřadů v Dubrovniku a na Korčule a dějin notářství v Estonsku, které jsou podle mého názoru zajímavé a poučné i pro notáře z České republiky a širší právnickou veřejnost.

I. Notářské úřady v Dubrovniku a na Korčule v průběhu staletí

První zmínky o notářích v Dubrovniku pocházejí z 11. století. Instituce veřejného notářství (*Publica notaria di Ragusa*) byla v Dubrovniku ustavena roku 1278. Prvním notářem se stal Tomasino de Savere, původem z italské oblasti Reggio Emilia. Městský notář (*notarius comuniti*) a přísězný notář (*notarius iuratus*) jsou zmiňováni ve statutu města z roku 1272. Tito notáři sepisovali notářské listiny (*charta notarii*) v nejrůznějších podobách: *charta debiti*, *charta debiti per procuratorem*, *charta dotis*, *charta potestatis*, *charta procuratoris*.

* Autor je notářem v Plzni.

Během staletí až do pádu Dubrovnické republiky v roce 1808 vzniklo mnoho kategorií notářských dokumentů, které odrážejí činnost úřadu veřejného notářství v Dubrovniku: *Diversa Notariae, Debita Notariae, Ap-tai de misericordia, Procura Notariae, Testamenti, Tutores Notariae, Distributiones testamentorum, Legata, Pacta matrimonialia (Libri dotium Notariae s 518 ko-dexy)*.

Pád Dubrovnické republiky a francouzská nadvláda vyvolaly útlum notářské činnosti. První soukromé notářské kanceláře se v Dubrovniku objevují teprve v roce 1812 – Andrija Andrović, Antun Liepopio, Elias Pusić a Karlo Testi. Během rakouského panství v 19. století až do roku 1918 pak byly v Dubrovniku zřízeny další soukromé notářské kanceláře (Saraca, Stauber, Pugliesi, Bona, Stahorovič, Svilokos, Kalačić, Stanković). V letech 1817 a 1821 Rakousko vydalo předpisy pro činnost notářů a v letech 1855, 1858 a 1871 je zakotvilo v zákonech. Činnost notářských kanceláří se rozvíjela i v letech 1918 až 1941 v období Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, jehož název byl od roku 1929 změněn na Jugoslávii. Nový zákon upravující činnost notářských kanceláří byl přijat v roce 1930. V roce 1941 vláda nezávislého ustašovského Chorvatska notářské kanceláře zrušila. V roce 1945 vláda Federativní lidové republiky Jugoslávie vydala totéž rozhodnutí a v roce 1946 zrušila soukromé notářské kanceláře a notářskou komoru zákonem. Po ustanovení nezávislé svrchované Chorvatské republiky je zákon o veřejných notářích ze dne 26. března 1993 obnovil.

Veřejní notáři na ostrově Korčula mají dlouhou tradici. První notář na Korčule je zmiňován v roce 1338. Z částečně zachovaných notářských spisů jsou doložena jména notářů Cettineo, Rozanović, Azali, Arneri, Depolo, Vilović. Notářské kanceláře na Korčule se vyvíjely pod benátským vlivem až do pádu Benátské republiky v roce 1797. Během krátkého francouzského panství a rakouské vlády měli až do roku 1918 notáři na Korčule stejné postavení jako v Dubrovniku.

II. Dějiny notářství v Estonsku

1. Období první samostatnosti – Estonská republika 1918–1940

Až do říjnové revoluce v Rusku v roce 1917 bylo území dnešní Estonské republiky tvořeno dvěma ruskými guberniemi: estonskou gubernií a livonskou gubernií. Větší část livonské gubernie později připadla Lotyšské republice.

Estonská republika byla ustavena dne 24. února 1918 vyhlášením „Manifestu o samostatnosti Estonska“, sepsaným tzv. Päästekomitee (Výborem spásy); tento den je považován za datum vzniku Estonské republiky. Až do vyhlášení Estonské republiky platily na území Estonska zákony carského Ruska. 1. dubna 1919 přijala estonská prozatímní vláda předběžný zákon o notářství, kterým pro notáře na estonském území vstoupil v platnost řád carského Ruska z roku 1914 s dílčími změnami. S několika podstatnými změnami platily zákony carského Ruska pro estonské notáře až do okupace Estonské republiky v roce 1940. Na základě výše uvedeného zákona vydal ministr spravedlnosti 11. dubna 1919 nařízení, kterým bylo v Estonsku zřízeno 39 notářských úřadů. V roce 1940 bylo však v Estonsku již 48 notářských úřadů. V le-

tech 1918 až 1940 platil v Estonsku latinský model notářství: notáři byli státními zaměstnanci v kompetenci ministerstva spravedlnosti, nebyli ovšem odměňováni ze státní pokladny a ručili celým svým majetkem. K náhradě vzniklé škody měla sloužit kauce, přičemž v případě jejího nesložení mohl být notář zbaven úřadu. Tato kauce byla značně vysoká a ručení notáře nebylo omezeno jen na ni. Notáři byli sice považováni za úředníky veřejné správy, ovšem jejich výhody a záruky byly značně omezeny (neměli právo na úřednickou penzi).

Notářem se mohl stát plnoletý a bezúhonný občan, který nepůsobil v žádném orgánu státní správy nebo samosprávy a nebyl členem žádné politické organizace. Vysokoškolské vzdělání příslušný zákon u notáře přímo nevyžadoval, v praxi však bylo toto vzdělání v zásadě povinné. Kandidát na notáře musel složit před komisí jmenovanou ministerstvem spravedlnosti zkoušku ze znalosti zákonů a z vedení notářského úřadu. Notář byl jmenován ministrem spravedlnosti na návrh místně příslušného soudu a nastupoval do svého úřadu po složení slibu. Notářský úřad byl poměrně oblíben, v průměru se o uvolněný notářský úřad ucházeli asi 4 zájemci. V roce 1933 byl v Estonsku na základě rozhodnutí notářského kongresu založen notářský spolek jako dobrovolné sdružení notářů. Pokud notář onemocněl nebo si vzal dovolenou, musel si za sebe najít zástupce. Pokud si takového náhradníka nezajistil, musel odevzdat odznak a pečeti svého úřadu do úschovy místnímu soudu. Dozor nad činností notářů vykonávali ministr spravedlnosti a státní zástupce. U soudů se vedly v příslušných knihách záznamy o činnosti notářů a o stížnostech týkajících se notářů.

2. Sovětské období 1941–1991

Vývoj samostatného státu byl přerušen v roce 1940, když Sovětský svaz anektoval Estonskou republiku. Ruská okupace zničila i dosavadní soustavu soukromého notářství.

Dne 24. prosince 1940 přijala tehdejší rada lidových komisařů Estonské SSR zákon o státním notářství, kterým byly všechny dosavadní zákony o notářství prohlášeny k 1. lednu 1941 za neplatné.

Právo provádět notářské úkony bylo dáno státním notářským úřadům, toto právo měly kromě nich i sověty lidových zástupců měst, oblastí a obcí (místní výkonná moc). Poplatky za notářské úkony byly příjmem státu, který na druhé straně vyplácel platy notářům a jejich spolupracovníkům a nesl náklady kanceláří. Státní notáři nesměli kromě notářského úřadu zastávat žádnou jinou státní funkci, notář mohl zastávat volenou funkci a vykonávat pedagogickou činnost. Stejně jako dříve měli notáři a jejich spolupracovníci povinnost mlčenlivosti.

Podle zákona z roku 1940 se notářem mohl stát občan se zakončeným univerzitním studiem na právnické fakultě a jednoroční praxí v notářské kanceláři. Existovaly však výjimky, kdy se notářem mohl stát občan Sovětského svazu bez vysokoškolského vzdělání s pětiletou praxí v oblasti soudnictví nebo notářství.

Notářské kanceláře byly bezprostředně podřízeny lidovému komisariátu soudnictví, který rovněž rozdělával finanční prostředky a vykonával dozor. Lidový komisariát soudnictví mohl povinnost k vykonávání dozoru delegovat sovětům lidových zástupců.

V roce 1956 přijala rada ministrů ESSR novou právní úpravu zákona o státním notářství, která změnila dosavadní zákon z roku 1940. Činnost notářských kanceláří začalo řídit ministerstvo spravedlnosti ESSR. Nároky na obsazení úřadu notáře se však zmírnily, notářem se mohl stát občan Sovětského svazu s jakýmkoli vysokoškolským vzděláním. 19. července 1973 vstoupil v platnost nový zákon ESSR o státním notářství. Notářské úkony prováděly státní notářské úřady. V obci, ve které žádá notářská kancelář nebyla, prováděly notářské úkony výkonné výbory sovětů lidových zástupců. Státní notáři byli rozděleni do následujících kategorií: vedoucí notáři, zástupci vedoucích notářů a notáři.

Notáři byli jmenováni a odvoláváni z úřadu ministrem spravedlnosti ESSR. Notářem se mohl stát uchazeč, který byl občanem Sovětského svazu a měl vyšší právnické vzdělání. Zákon z roku 1973 připouštěl ve zvláštních případech i možnost jmenovat notářem osobu, která vyšší právnické vzdělání neměla. Státní notářské kanceláře byly financovány z prostředků svazové republiky podle rozpočtu ministerstva spravedlnosti, ve skutečnosti byli notáři a jejich spolupracovníci v systému právní ochrany úředníky s velmi nízkými platy.

Jazykem notářských úkonů byla estonština. V zákoně však bylo stanoveno, že v okresech a městech s většinou ruského obyvatelstva se notářské úkony prováděly i v ruštině.

Závěrem lze konstatovat, že notář v období Estonské sovětské socialistické republiky nehrál tak významnou společenskou roli, jako je tomu dnes nebo jak tomu bylo v dřívějších dobách. V sovětském období neexistovalo soukromé vlastnictví půdy ani soukromé podniky a převody majetku státních podniků se realizovaly zpravidla bez účasti notáře.

3. Období druhé samostatnosti - Estonská republika od roku 1991

Padesát let po sovětské anexi se Estonsko opět osamostatnilo, 20. srpna 1991 prohlásil Nejvyšší sovět Estonska výnosem „O státní suverenitě Estonska“ Estonsko samostatným státem. Následovalo mezinárodní uznání Estonské republiky. Nová ústava byla přijata referendem dne 28. července 1992 a začalo vytváření nové legislativy samostatného estonského státu.

Dne 1. listopadu 1993 nabyl účinnosti zákon o notářství Estonské republiky, na základě kterého se státní notářství opět přeměnilo ve svobodné povolání - notariát latinského typu. Estonští notáři navázali na tradice Estonské republiky přerušené v roce 1940 a znovu se zapojili do evropského notářského systému. Předcházející státní notářství nemohlo zajišťovat notářské úkony v potřebném rozsahu a kvalitě a stát již nechtěl nést náklady spojené s notářskou činností. Vytvoření estonského notářství latinského typu bylo dáno směřováním Estonska k tržnímu hospodářství a snahou o přiblížení se k občanskoprávním poměrům západoevropských a skandinávských zemí.

Vedle zákona o notářství byl přijat zákon o disciplinární odpovědnosti notářů, zákon o notářských poplatcích, notářský řád, stanovy notářské komory, řád o výkonu dohledu nad činností notářů a činností notářské komory, základní podmínky povinného pojištění odpovědnosti notářů, řád pro výkon notářských úkonů v dědickém řízení.

Zákon o notářství umožnil dosavadním státním notářům pokračovat ve výkonu notářské praxe jako svobodného povolání. Tímto způsobem jmenoval ministr spravedlnosti 46 notářů. Na podzim 1999 bylo v Estonsku 56 notářů. Podle vyhlášky ministra spravedlnosti má být v Estonsku 65 notářských míst. Na základě zákona o notářství byla utvořena notářská komora, jejímiž členy jsou všichni notáři ve výkonu funkce. Hlavním úkolem notářské komory je zastupování a ochrana profesních zájmů notářů včetně jejich organizace a vzdělávání a sjednocování notářské praxe.

Nejvyšším orgánem notářské komory je sněm, který se má konat nejméně jednou ročně. V době mezi sněmy jedná prezidium složené z pěti členů, které je volené na tři roky, schází se nejméně jednou měsíčně a rozhoduje o všech otázkách, pro které není příslušný sněm. První prezidium bylo zvoleno 1. listopadu 1993. Běžnou práci notářské komory vede tajemník. V notářské komoře plní úkoly i notářští čekatelé, kteří nejsou vzděláváni u konkrétního školitele.

Na počátku bylo zakládání notářských kanceláří a nalézání kvalifikovaných pomocných sil velkým problémem. Bylo rovněž obtížné získat úvěry u bank na nákup technického vybavení, neboť chybělo učené, stejně jako potřebné kancelářské prostory. Přes uvedené potíže většina notářů tyto otázky pozitivně vyřešila.

Dne 28. května 1995 byla estonská notářská komora přijata za člena Mezinárodní unie latinského notářství (U.I.N.L.). Estonští notáři navázali kontakty a výměnu zkušeností s notáři jiných zemí.

Reforma estonského notářství byla úspěšná a zvolený model latinského notariátu se s ohledem na společenskou situaci v Estonsku osvědčil.

Soudní rozhodnutí

Prodej věci oprávněným držitelem. Držitel, detentor a vlastnická žaloba

1. Oprávněný držitel má právo na takovou dispozici s věcí, při které nedochází ke změně vlastnického práva. Pokud oprávněný držitel věc prodá, může nabyvateli vzniknout jen právo oprávněné držby, nikoliv právo vlastnické (nejde-li o výjimky výslovně stanovené zákonem).

2. Vlastnická žaloba může směřovat jak proti detentorovi, tak i proti držiteli vlastnickovy věci.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. srpna 2000, sp. zn. 22 Cdo 536/2000

Z odůvodnění: Soud prvního stupně rozhodl tak, že žalovaný „je povinen vyklidit nemovitosti, stavbu a pozemek“ v rozsudku uvedené a „určuje se, že vlastníkem nemovitosti, a to stavby a pozemku v rozsudku specifikovaných H. - M., Katastrální úřad K., vedených jako zastavená plocha a ostatní stavební objekt, je Česká republika - Okresní úřad K. a správce národního majetku jsou T.s. města H.“. Soud vyšel ze zjištění, že předmětné nemovitosti prodaly T. s. města H. kupní smlouvou, uzavřenou 5. 4. 1991, „firmě H. - I.“, a ta je poté kupní

smlouvou uzavřenou 5. 3. 1992 a registrovanou státním notářstvím prodala žalovanému. Rozsudkem Okresního soudu v K. ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v O. bylo určeno, že smlouva z 5. 4. 1991, na jejímž základě nabyl právní předchůdce žalobce předmětné nemovitosti, je neplatná; šlo o absolutní neplatnost podle § 39 ObčZ. Proto nedošlo ani k převodu vlastnického práva k předmětným nemovitostem na žalovaného.

Odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Návrhu na vyslovení přípustnosti dovolání proti tomuto rozsudku nevyhověl. Odvolací soud vyšel ze skutečnosti, že právní předchůdce žalovaného, který mu nemovitosti prodal, nebyl jejich vlastníkem, zaujal však právní názor, že ze znění § 130 odst. 2 ObčZ vyplývá, že pokud někdo jedná s oprávněným držitelem v dobré víře, že jedná s vlastníkem věci, nabývá stejná práva, jako by jednal s vlastníkem (pod což nutno zahrnout i zcizení věci oprávněným držitelem). Odvolací soud uvedl, že z provedeného dokazování neplynou skutečnosti, které by vylučovaly, že O. H., který nemovitosti prodal žalovanému, byl v dobré víře, že mu v době uzavření kupní smlouvy sporné nemovitosti patřily; nelze proto vyloučit, že žalovaný nabyl nemovitosti od oprávněného držitele. Na druhé straně však nutno přihlídnout k osobní účasti žalovaného na zasedáních zastupitelstva Města H. v průběhu roku 1991, na nichž byl prokazatelně prodej předmětných nemovitostí jeho právnímu předchůdci pro rozpor s právními předpisy zpochybňován, když dokonce 19. 12. 1991 byl nucen k této věci podat u Okresní prokuratury v K. vysvětlení. Při uzavírání kupní smlouvy 5. 3. 1992 musel mít pochybnosti o tom, že jedná s O. H. jako s vlastníkem předmětných nemovitostí a nemohl být v danou chvíli v dobré víře. Vedle toho nutno danou situaci hodnotit i s přihlídnutím k § 3 ObčZ. Žalovaný byl v minulosti ředitelem T. s. města H. (z funkce ředitele byl pro závažné nedostatky v činnosti organizace a pro porušení pracovní kázně posléze odvolán), které zastupoval 5. 4. 1991 při uzavírání kupní smlouvy s O. H. Za této situace, a navíc po upozornění zastupitelstva Města H. na nerespektování vyhlášky č. 119/1988 Sb. při uzavírání této kupní smlouvy, je podle názoru odvolacího soudu skutečnost, že žalobce se dovolává důsledků, plynoucích z § 130 ObčZ, v rozporu s dobrými mravy a nutno mu požadovanou ochranu odeprít. Odvolací soud změnil rozsudek soudu prvního stupně jen z důvodů formulačních a s ohledem na přízpusobení znění určovacího petitu změně vyplývající ze sukcese na straně žalobce.

Proti rozsudku odvolacího soudu podává žalovaný dovolání. Podstatou případu je v judikatuře dosud neřešená a právním řádem pouze rámcově upravená otázka převodu vlastnického práva osobou, která není vlastníkem věci, nýbrž jejím oprávněným držitelem ve smyslu § 130 ObčZ. Odvolací soud tuto otázku posoudil správně tak, že oprávněný držitel může vlastnické právo převést na třetí osobu, ale nesprávnou aplikací některých dalších ustanovení občanského zákoníku dospěl k závěrům vyvolávajícím právní nejistotu. Lze souhlasit se závěrem odvolacího soudu, že „ze skutečnosti, že kupní smlouva uzavřená mezi T. s. města H. a O. H. byla od počátku neplatná nebylo lze a priori dovozovat, že k převodu vlastnického práva na další osoby pak již dojít nemohlo“. Tuto úvahu soud však nedovedl do všech důsledků, když usoudil, že dovolatel přesto „žádných práv k předmě-

ným nemovitostem nenabyl“, neboť nejednal v dobré víře a vykonával právo v rozporu s dobrými mravy. V této souvislosti poukazuje na to, že od O. H. ani od dovolatele jako „neprávníků“ nelze požadovat dokonalou znalost právního řádu a absenci dobré víry na straně dovolatele nelze dovozovat z okolností odvolacím soudem zdůrazněných. Pokud byla odvolacím soudem požadována pro platnost kupní smlouvy existence dobré víry na straně kupujícího, stalo se tak pouze na základě volné úvahy soudu, bez opory v zákoně, přičemž v případech, kdy se na straně nabyvatele dobrá víra vyžaduje, je to v zákoně výslovně uvedeno (např. § 486 ObčZ). Dále namítá nerovnovážný pohled odvolacího soudu na celý spor, když je bez opory v zákoně údajná absence dobré víry na straně dovolatele hodnocena právně významněji, než její nezpochybněná existence na straně O. H. jako prodávajícího. Pokud odvolací soud své tvrzení subsidiárně opírá též o § 3 ObčZ, pak důkazní řízení před odvolacím soudem neprokázalo rozpor s dobrými mravy u výkonu ani jednoho z uvedených dílčích oprávnění, přičemž soud není oprávněn rozhodnout, že vlastníka jeho vlastnického práva k věci zcela zbaví pro výkon jeho práva v rozporu s dobrými mravy. To by bylo totožné s vyvlastněním, které lze provést pouze na základě zákona, ve veřejném zájmu a za náhradu. Za nesprávný a nevykonatelný pokládá i výrok odvolacího soudu ukládající dovolateli vyklidit předmětné nemovitosti, neboť je pronajal, sám je neuvádá a není tím, proti němuž by mohla žaloba na vyklizení směřovat. Odkazuje na § 126 odst. 1 ObčZ s tím, že požadovat vydání věci lze pouze na tom, kdo ji fakticky ovládá. Navrhuje, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Dovolání není důvodné.

Za právní otázku, na jejímž řešení spočívá napadené rozhodnutí a která z něj činí rozhodnutí zásadního významu, považuje dovolací soud v souladu s dovolatelem otázku, zda osoba, která je se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že převodce je vlastníkem věci, může od převodce, který je oprávněným držitelem, nabýt vlastnictví k věci. Dovolatel klade v této souvislosti důraz na dobrou víru nabyvatele, v první řadě je však třeba řešit otázku, zda osoba, která věc získá od oprávněného držitele, nabude k ní podle § 130 odst. 2 ObčZ vlastnické právo.

Podle § 130 odst. 2 ObčZ nestanoví-li zákon jinak, má oprávněný držitel stejná práva jako vlastník, zejména má též právo na plody a užitky z věci po dobu oprávněné držby. Práva vlastníka jsou upravena v § 123 ObčZ, podle kterého vlastník je v mezích zákona oprávněn předmět svého vlastnictví držet, užívat, požívat jeho plody a užitky a nakládat s ním. Jde o posouzení otázky, zda oprávněný držitel má i právo převést vlastnictví k věci.

Ustanovení § 130 odst. 2 ObčZ v citovaném znění bylo do občanského zákoníku zařazeno novelou, provedenou zákonem č. 509/1991 Sb.; obdobné ustanovení měl již občanský zákoník č. 141/1950 Sb., který v § 146 stanovil, že oprávněný držitel věci má, pokud zákon nestanoví jinak, stejná práva jako vlastník, i když není jejím vlastníkem. To platí obdobně o oprávněném držiteli práva. Z důvodové zprávy k tomuto ustanovení se nepodávalo, že by opravňovalo držitele věci, který nebyl jejím vlastníkem, převádět vlastnické právo k věci; takto nebylo zmíněné ustanovení vykládáno ani v právní teorii. V učebnici občanského a rodinného práva se uvádělo, že smlouvou lze nabýt vlastnického práva v zásadě jen

od vlastníka, s výjimkami uvedenými v § 154 odst. 1 a § 557 odst. 1 ObčZ (*Knapp, V. a kol.* Učebnice občanského a rodinného práva. Svazek I, Orbis: Praha, 1953, str. 192). Ani důvodová zpráva k zák. č. 509/1991 Sb. se o tom, že by oprávněný držitel měl právo převádět vlastnictví k věci, nezmiňuje. V učebnici občanského práva se výslovně uvádí, že „*převědl-li věc na jinou osobu oprávněný držitel, nestane se tato jiná osoba vlastníkem věci*“ (*Knapp, V., Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J., Macková, A., Mikeš, J., Radvanová, S.* Občanské právo hmotné. Svazek I, Codex: Praha, 1995, str. 217; stejně viz *Bičovský, J., Holub, M.* Občanský zákoník. Linde: Praha, 1991, str. 110). V odborné literatuře se však vyskytl i opačný názor, ovšem s poznámkou, že zákon na důsledek § 130 odst. 2 ObčZ, spočívající v možnosti oprávněného držitele převádět vlastnictví k věci „*asi nepomyslel*“ (*Knappová, M.* Držba. Právo a zákonost. 1992, č. 10, str. 588). Konečně je třeba poukázat na skutečnost, že v občanském právu se uplatňuje tradiční zásada, že nikdo nemůže na jiného převést více práv, než má sám.

Dovolací soud dospívá k závěru, že zákonodárce v § 130 odst. 2 ObčZ, ani v obdobném ustanovení § 146 občanského zákoníku z roku 1950, nesledoval prolomení zásady, že nikdo nemůže na jiného převést více práv, než má sám, tak, aby oprávněný držitel měl právo převést vlastnictví k věci. Lze poukázat na důvodové zprávy ke shora uvedeným ustanovením, které se o opuštění této zásady nezmiňují; je nepochybné, že tak zásadní průlom by důvodová zpráva neponechala bez komentáře. Ze zmíněných učebnic občanského práva, jejichž autory jsou přední odborníci, se též podává, že s prolomením této zásady nepočítá ani právní věda. Konečně je třeba poukázat na skutečnost, že ani vlastník, který má podle § 123 ObčZ právo z věcí nakládat, nemůže převádět více práv, než kolik jich sám má. Je-li například k jeho domu zřízeno věčné břemeno, které oprávněnému zaručuje bezúplatné a výlučné užívání celého domu, nemůže vlastník převést na jiného neomezené vlastnické právo, zahrnující i právo věc užívat. Nemůže-li vlastník převádět více práv, než sám má, nemá také oprávnění ani oprávněný držitel.

Proto je na místě restriktivní výklad § 130 odst. 2 ObčZ. Skutečnost, že oprávněný držitel má k věci stejná práva jako vlastník, který má též právo nakládat s předmětem vlastnictví (§ 123 ObčZ), je tedy třeba vykládat v souladu s uvedenou zásadou tak, že oprávněný držitel má právo na takovou dispozici s věcí, při které nedochází ke změně vlastnického práva. Pokud oprávněný držitel věc prodá, může nabyvateli vzniknout jen právo oprávněné držby, nikoliv právo vlastnické (nejde-li o výjimky výslovně stanovené zákonem – např. § 446 obchodního zákoníku).

V dané věci odvolací soud vycházel ze zjištění, které dovolání nezpochybnuje, že žalovaný nabytí předmětné nemovitosti nikoliv od vlastníka, ale od oprávněného držitele. Vzhledem k uplatnění zásady že nikdo nemůže na jiného převést více práv, než má sám, nemohl žalovaný od nevlastníka nabytí vlastnické právo k nemovitostem. Otázka, zda žalovaný byl v dobré víře ohledně vlastnického práva prodávajícího, může mít vliv jen na posouzení oprávněnosti jeho držby; jako námitka proti vlastnické žalobě je však právně nevýznamná. Rozhodnutí odvolacího soudu je proto z hlediska uplatněného v dovolání věcně správné, a to bez ohledu na případnou dobrou víru žalovaného.

Dovolatel poukazuje na skutečnost, že není pasivně legitimován v řízení o vyklizení nemovitostí, které fakticky

neovládá, ale které pronajal; tuto skutečnost uvedl již v nalézacím řízení. Z § 130 odst. 1 ObčZ se podává, že oprávněný držitel má právo věc pronajmout jinému; pokud by tedy byl žalovaný oprávněným držitelem, bylo by třeba zabývat se existencí práva nájemce k těmto nemovitostem. Odvolací soud vyšel ze skutkového zjištění, že žalovaný dříve, než měl koupit sporné nemovitosti, o skutečnostech, které vedly k prohlášení kupní smlouvy mezi T. s. města H. a O. H. za neplatnou věděl, neboť jako ředitel zmíněné organizace byl přítomen při zasedáních zastupitelstva města H., na kterých bylo na tyto skutečnosti poukazováno a ve stejné věci podával vysvětlení na okresní prokuratuře. Podle § 130 odst. 1 ObčZ je-li držitel se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře o tom, že mu věc nebo právo patří, je držitelem oprávněným. V pochybnostech se má za to, že držba je oprávněná. Posouzení, je-li držitel v dobré víře či nikoli, je třeba vždy hodnotit objektivně a nikoli pouze ze subjektivního hlediska (osobního přesvědčení) samotného účastníka a je třeba vždy brát v úvahu, zda držitel při běžné (normální) opatrnosti, kterou lze s ohledem na okolnosti a povahu daného případu po každém požadovat, neměl, resp. nemohl mít po celou vydržecí dobu důvodné pochybnosti o tom, že mu věc nebo právo patří. Dobrá víra zaniká v okamžiku, kdy se držitel seznámil se skutečnostmi, které objektivně musely vyvolat pochybnost o tom, že mu věc po právu patří. Pouhá neznalost jinak jasného a nepochybného ustanovení zákona omluvitelná není, neboť při zachování obvyklé opatrnosti se předpokládá, že každý se seznámí se zákonnou úpravou právního úkonu, který hodlá učinit. Pokud tedy dovolatel poukazuje na to, že neznal právní úpravu týkající se nabytí nemovitostí ve státním vlastnictví do vlastnictví soukromých osob, jde o námitku právně bezvýznamnou; ostatně je třeba vycházet i z toho, že jako ředitel organizace, která takové převody činila a jejímž jménem učinil i sporný převod, tuto úpravu znal. Závěr odvolacího soudu, že žalovaný nabytí nemovitosti v dobré víře, je tedy správný; proto žalovaný není oprávněným držitelem, který by mohl sporné nemovitosti platně pronajmout. I když pak nemá věc v detenci (tedy ji přímo neovládá), je jejím držitelem; je jeho věcí, jakým způsobem věc od svého detentora získá. Vlastnická žaloba podle § 126 odst. 1 ObčZ, podle kterého vlastník má právo na ochranu proti tomu, kdo do jeho vlastnického práva neoprávněně zasahuje, zejména se může domáhat vydání věci na tom, kdo mu ji neprávem zadržuje, totiž může směřovat jak proti detentorovi, tak i proti držiteli věci. Ani v této části není dovolání důvodné.

K platnosti závěti, kterou spoluvlastník nemovitosti zřizuje věčné břemeno

Věčné břemeno doživotního užívání části nemovitosti, bytu, jiné místnosti či prostoru v nemovitosti, která je v podílovém spoluvlastnictví, nemůže být platně zřízeno jen některým z podílových spoluvlastníků, a to ani v tom případě, že v době, kdy takové věčné břemeno zřizoval, byl podle dohody spoluvlastníků nebo podle rozhodnutí soudu oprávněn sám tuto část nemovitosti (byt, jinou místnost či prostor) užívat. Není rozhodující, jak velký je jeho spoluvlastnický podíl na nemovitosti.

Závět', kterou takto zřídil věcné břemeno jeden ze spoluvlastníků, je v této části neplatná.

Usnesení Městského soudu v Praze č. j. 24 Co 98/2002-94 ze dne 31. 5. 2002

Z odůvodnění: Napadeným usnesením soud I. stupně ve výroku I. určil obvyklou cenu majetku zůstavitele, výši dluhů a čistou hodnotu dědictví. Výrokem II. potvrdil nabytí dědictví závětnímu dědici V. M. a závětnímu dědici a spoluzijícímu A. V. podle dědických podílů, jak vyplývají ze závěti (u V. M.), případně ze závěti a ze zákona (u A. V.). Při tomto potvrzení nezřídil ve prospěch A. V. věcné břemeno k místnostem v prvním patře domu čp. 414, příslušenství, dvorku a zahradě v kat. území S., včetně vytápění ústředním topením, které měl podle závěti zůstavitele A. V. nabyt. V odůvodnění napadeného usnesení poukázal soud na to, že zůstavitel byl pouze spoluvlastníkem 2/3 nemovitostí v kat. území S. a nemohl proto platně zřizovat věcné břemeno zatěžující celek nemovitostí. Ve své dispozici s nemovitostmi je omezen právy dalších spoluvlastníků. Věcné břemeno by takto mohli zříditi jen všichni spoluvlastníci, což u zřízení věcného břemene závětí nepřichází v úvahu. Na tom nemůže nic změnit ani skutečnost, že mezi spoluvlastníky byla uzavřena dohoda o užívání vymezené části nemovitosti ve prospěch zůstavitele. Zřízení práva věcného břemene nelze podřadit pod pojem „hospodaření se společnou věcí“ ve smyslu § 139 odst. 2 ObčZ, kde by se uplatnil princip většinového rozhodování podle velikosti spoluvlastnických podílů. Na základě toho považuje soud I. stupně ustanovení závěti o zřízení věcného břemene pro A. V. za neplatné a nelze proto na něj brát při vypořádání zřetel. Výrokem III. soud určil odměnu notáře a jeho hotové výdaje a uložil dědicům, aby ji zaplatili na účet notáře ve stanovené lhůtě.

Proti tomuto usnesení podal odvolání A. V. Napadal pouze výrok II., pokud v něm soud neuvedl, že nabytí právo bezplatného doživotního užívání obytných místností v prvním patře (druhém nadzemním podlaží) domu čp. 414 postaveného na stavební parcele č. 518 v k. ú. S., odpovídající věcnému břemenu, na základě závěti. Nesouhlasí s tím, aby byl na tento případ aplikován jinak platný právní názor, že zřízení věcného břemene v závěti je možné, pouze je-li zůstavitel výlučným vlastníkem zatěžovaných nemovitostí a není-li v dispozici s nimi omezen právy dalších spoluvlastníků. Vytýká proto soudu prvního stupně chybné právní hodnocení. Zůstavitel byl vlastníkem ideálních dvou třetin předmětných nemovitostí. Na základě smlouvy o užívání společné nemovitosti ze dne 19. prosince 1960 a rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 19. dubna 1967 č. j. 4 Co 45/67 byl oprávněn výlučně užívat celý dům čp. 414 s výjimkou bytu sestávajícího z jednoho pokoje, kuchyně, spíže, dvou sklepů a části půdy, vše vlevo od hlavního vchodu. Uvedený byt jsou oprávněni užívat vlastníci zbývající jedné třetiny, manželé K. Je pravdou, že zřízení věcného břemene je spíše dispozicí, než hospodařením se společnou věcí podle § 139 odst. 2 ObčZ. Na druhou stranu spoluvlastnický podíl vyjadřuje míru, jakou se spoluvlastník podílí na právech a povinnostech vyplývajících ze společné věci (§ 137 odst. 1 ObčZ). Mezi vlastnická práva patří nesporně i právo věc (v rozsahu odpovídajícím spoluvlastnickému podílu) zatížit. Podle názoru od-

volatele, pokud se spoluvlastníci dohodli na pevném způsobu a rozsahu užívání nemovitostí, stanovili míru spoluvlastnické nejen ideálním podílem, ale i fakticky. Rozhodli se zůstavitel zříditi věcné břemeno pouze k těm částem domu, které byl výlučně oprávněn užívat on sám, pak takovou dispozicí nezasáhl do práv a oprávněných zájmů manželů K. (pokud jde o jimi užívaný byt), a proto byl k takové dispozici oprávněn. Tímto věcným břemenem bude omezeno jen jeho právo, resp. právo jeho právních nástupců, nikoli právo někoho jiného. Tento závěr je dle názoru odvolatele v souladu se stanoviskem občansko-právního kolegia Nejvyššího soudu ČR, uveřejněným pod číslem Rc 12/88, kde se uvádí, že zatížení nemovitosti věcným břemenem je nakládání (dispozice) a každý ze spoluvlastníků s ní může takto disponovat v rozsahu svého spoluvlastnického podílu, a nikoli v rozsahu spoluvlastnických podílů ostatních spoluvlastníků. Případy, kdy věcné břemeno omezuje pouze práva jednoho z podílových spoluvlastníků, nevyžadují souhlas spoluvlastníka. Navrhl, aby napadené usnesení bylo změněno tak, že se na základě závěti zřizuje věcné břemeno k domu čp. 414 postavenému na st. p. č. 518 v kat. území S., ježmu odpovídá právo A. V. k doživotnímu bezplatnému užívání obytných místností v prvním patře (druhém nadzemním podlaží) tohoto domu.

Soud rozhodl o odvolání podle dosavadních právních předpisů, neboť napadené usnesení bylo vydáno po řízení provedeném podle dosavadních předpisů, platných v době úmrtí zůstavitele před účinností novely občanského soudního řádu (viz část dvanáctá, Hlava I, bod 15. zák. č. 30/2000 Sb.). Při dědění se použije hmotného i procesního práva platného ke dni úmrtí zůstavitele (§ 873 ObčZ, čl. II bod 2. zák. č. 263/1992 Sb.).

Odvolání není důvodné.

Odvolatel nesprávně zaměňuje právo spoluvlastníka, vyplývající z jeho spoluvlastnického podílu ke společné věci (zahrnující právo podílet se na právech a povinnostech ke společné věci pouze v míře, kterou vyjadřuje jeho spoluvlastnický podíl - viz § 137 odst. 1 ObčZ) a způsob užívání společné věci, určený dohodou spoluvlastníků či soudem.

Zatímco vlastnické právo v sobě zahrnuje právo předmětem vlastnictví nakládat (§ 123 ObčZ), tj. v případě podílového spoluvlastnictví věci nakládat spoluvlastnickým podílem, tj. *pouze spoluvlastnickým podílem* (§ 137 odst. 1 ObčZ), způsob užívání společné věci, ať již byl stanoven dohodou spoluvlastníků nebo rozhodnutím soudu, v sobě takové právo nezahrnuje. Jde pouze o závazkový právní vztah, který nezakládá nic jiného než právo na určitý způsob užívání nemovitosti, a to výhradně pro účastníky tohoto závazkového vztahu. Takový vztah není nezměnitelný, neboť způsob užívání nemovitosti jejími spoluvlastníky může být kdykoli upraven jejich dohodou odchylně, a mohl by být upraven jinak i rozhodnutím soudu, změnilo se situace, za které soud o způsobu užívání rozhodoval. (K takové změně dochází i úmrtím jednoho ze spoluvlastníků, tj. v tomto případě úmrtím zůstavitele, který nemůže po své smrti nemovitost užívat, jak bylo stanoveno. Bylo by tedy možno znovu rozhodovat o novém způsobu užívání nemovitosti mezi novými spoluvlastníky, neboť situace dědiců spoluvlastnického podílu zůstavitele je jiná než byla situace zůstavitele.) Naproti tomu věcné břemeno je věcným právem, tj. právem, které vázne na nemovitosti a platí pro

každého vlastníka nemovitosti, jde tedy o právo trvale zatěžující nemovitost. Právo užívání určitých místností či části nemovitostí, vyplývající z úpravy užívání mezi spoluvlastníky (které, jak je uvedeno, není nezměnitelné a má charakter závazku) neopravňuje tedy uživatele těchto místností k tomu, aby k nim zřizoval právo užívání jako věcné břemeno (tedy jako právo věcné, které trvale, resp. na dobu života oprávněné osoby zatěžuje nemovitost). Uživatel takto zřizující věcné břemeno by tímto způsobem zřizoval jinému více práv než má sám: oprávněný by se stával uživatelem nikoli na základě závazkového vztahu (jako slabšího právního důvodu), ale na základě věcného práva, které ani sám uživatel neměl. To je v rozporu se zásadou, že nikdo nemůže převést na jiného (resp. zřídít jinému) více práv než má sám.

Pokud jde o možnost zůstavitele jako spoluvlastníka zřídít pro jiného věcné břemeno doživotního užívání nemovitosti (její části), která mu náleží pouze spoluvlastnickým podílem, nelze takovou možnost připustit a vyplývá to i ze stanoviska Nejvyššího soudu ČR, které sám odvolatel v odvolání cituje. Jak bylo uvedeno, může každý ze spoluvlastníků disponovat společnou věcí jen v míře, odpovídající jeho spoluvlastnickému podílu (§ 137 odst. 1 ObčZ). Dispoziční právo s věcí (např. právo věc převést na jiného, zatížit ji zástavním právem nebo věcným břemenem) přísluší spoluvlastníku pouze v této míře, neboť jakékoli disponování se spoluvlastnickým podílem někoho jiného by bylo disponováním s cizím majetkem. Takové nakládání nelze v žádném případě podřadit pod „hospodaření“ se společnou věcí ve smyslu § 139 odst. 2 ObčZ, kde by rozhodovala velikost spoluvlastnických podílů.

Doživotní právo užívání vymezené části nemovitosti vždy zatěžuje všechny spoluvlastníky nemovitosti (bez ohledu na okamžitý způsob užívání podle dohody spoluvlastníků či rozhodnutí soudu). Žádná místnost, byt či jiný prostor v nemovitosti náležející více spoluvlastníkům (nejde-li o vlastnictví k jednotkám vymezeným podle zák. č. 72/1994 Sb., což není tento případ) nemůže být samostatným předmětem dispozice pouze některým ze spoluvlastníků; jde o nedílnou součást nemovitosti

jako celku, a k té náleží dispoziční právo všem spoluvlastníkům v rozsahu jejich spoluvlastnických podílů. Věcné břemeno doživotního užívání jakékoli místnosti či jakékoli části nemovitosti proto vždy zatěžuje nemovitost jako celek, zatěžuje tedy spoluvlastnické podíly všech spoluvlastníků a může být zřízeno pouze všemi spoluvlastníky, kteří dohromady vlastní celou nemovitost. Je vyloučeno, aby jen jeden z více spoluvlastníků takto nemovitost zatížil. Není přitom rozhodující, zda v době zřizování věcného břemene byl oprávněn podle dohody spoluvlastníků či rozhodnutí soudu předmětné místnosti či část nemovitosti sám užívat, ani to, jak velký je jeho spoluvlastnický podíl na nemovitostech.

Soud I. stupně tedy postupoval správně, když v napadeném výroku nepotvrdil dědici A.V. nabytí práva odpovídajícího věcnému břemeni doživotního bezplatného užívání, jak bylo závětí zřizováno; zůstavitel, který byl pouze spoluvlastníkem 2/3 nemovitosti, nebyl oprávněn takové věcné břemeno závětí zřídít a závět je proto v tomto ustanovení neplatná (§ 39, § 41 ObčZ).

Proto odvolací soud napadené usnesení ve výroku II. jako věcně správně potvrdil (§ 219 OSŘ). Zároveň byl potvrzen i navazující výrok III. o odměně a hotových výdajích notáře, který sice nebyl výslovně odvoláním napaden, ale je na napadeném výroku závislý (§ 206 odst. 2 OSŘ). Výrok I., který nebyl odvoláním napaden a má samostatný skutkový základ, zůstává odvoláním nedotčen (§ 206 odst. 2 OSŘ).

Poznámka: *Nejde o zcela nově řešenou věc. Obecně se zřizováním věcného břemene zatěžujícího nemovitost ve spoluvlastnictví zabývá stanovisko R 12/88. V tomto případě však byla věc posuzována ve vztahu k platnosti závěti, kterou jeden ze spoluvlastníků zřizoval věcné břemeno k části nemovitosti, a to k té části, kterou byl podle dohody spoluvlastníků a rozhodnutí soudu oprávněn sám užívat.*

JUDr. Ladislav Muzikář
Městský soud v Praze

Inhalt

Aufsätze

K. Eliáš: Grundlegende Konzeption des Entwurfs der Regelung des Erbrechts für das neue bürgerliche Gesetzbuch 97

Diskussion

J. Fleischer: Übergang von Rechten und Pflichten eines Notars als eines Vermögensverwalters gemäß § 3 Abs. 2 der Notarordnung 104
P. Baudyš: Rücktritt vom Vertrag und andere Übergänge 105
T. Oulík: Über Notare, Sätze und Computerisierung 107

Vom Ausland

M. Foukal: 6. Tagung der Hexagonale in Brijuni (Kroatien) 108
B. Hallada: Moldau-Donau 2003 110
L. Leszay, L. Vlasáková: Notarielle Hospitation in Deutschland 110

Aus der Geschichte des Notariats

K. Schelle, I. Schelleová: Eine Kapitel aus der Geschichte des Notariats 111
J. Kozelka: Geschichte des Notariats in Kroatien und Estland 114

Gerichtsentscheidungen

Oberstes Gericht der Tschechischen Republik: Verkauf einer Sache durch den berechtigten Besitzer. Besitzer, Detentor und Eigentumsklage. . . 116
Stadtgericht in Prag: Zur Gültigkeit eines Testaments, aufgrund dessen der Miteigentümer einer Immobilie eine Reallast bestellt 118

Table des matières

Articles

K. Eliáš: Conception de base du projet de modification de droit de succession pour le nouveau Code civil 97

Discussion

J. Fleischer: Transmission des droits et des obligations du notaire comme gestionnaire de la fortune selon § 3 alinéa 2 de l'Ordre notarial . . . 104
P. Baudyš: Résiliation du contrat et autres transmissions 105
T. Oulík: Sur les notaires, les taxes et la computerisation 107

De l'étranger

M. Foukal: 6e session de l'Hexagonale à Brijuni (Croatie) 108
B. Hallada: Vltava-Dunaj 2003 (Vltava-Danube 2003) 110
L. Leszay, L. Vlasáková: L'inspection notariale en Allemagne 110

De l'histoire du notariat

K. Schelle, I. Schelleová: Chapitre de l'histoire du notariat 111
J. Kozelka: Histoire du notariat en Croatie et en Estonie 114

Décisions juridictionnelles

Cour suprême de la République Tchèque: Vente de la chose par l'ayant droit. Titulaire, détenteur et la revendication 116
Tribunal municipal de Prague: Sur la validité du testament, par lequel le copropriétaire de l'immeuble établit la servitude réelle 118